Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie Jaargang 45 | 2011 | Nr. 2

Feindlage „S"

Anlage 1 zu 22. Div. Ic AN. 51/40 g.K. Chefs.

Chefsache

Deutsche Gesandtschaft Den Haag, den 9. April 1940
Der Militärattaché

O.Qu. IV Genstb. d. H.
Eing.: 12. APR. 1940
Nr. 38/40 e Chefsache
Anl.

Geheime Kommandosache
Chefsache

An das Oberkommando des Heeres
Generalstab des Heeres - Attachégruppe
B e r l i n

Übermittlung der Anlagen durch Kurier.

Anl. 21 zu Ber.Nr. 38/40 g. Mil.Att. Den Haag g. Kdos. 50/40

Bezug: Gen St d H Fremde Heere West v. 2.30.40.
Nr. 26/40 g.Kdos. Chefsache
Att. Gr. v. 23.3.40
161/40 g.Kdos. Chefsache

Für die Beantwortung der Fragen I), 3), 4) wird auf die Einzeichnungen auf dem anliegenden Stadtplan von Den Haag verwiesen. Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann konnte noch nicht festgestellt werden.

Zu 2) wird bemerkt, dass das Thronfolgerpaar kein

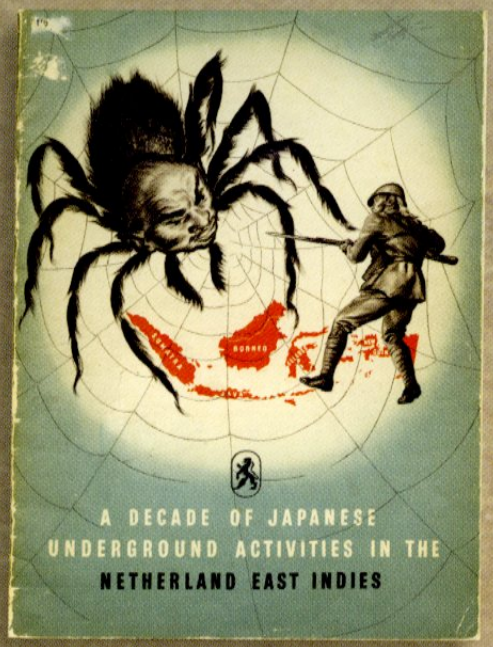

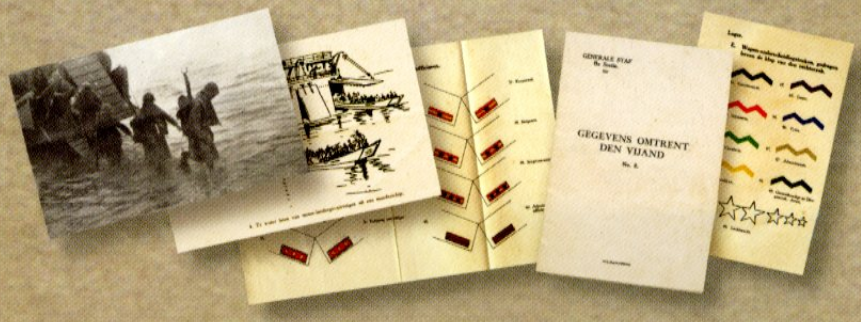

Verantwoording omslagfoto's en illustraties

Vooromslag
'Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann könnte noch nicht festgestellt werden'.
Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag (NIMH), Von Sponeck, 505, inv.nr. 35.

Vooromslag binnenzijde

Links
Voorkant van het witboek over Japanse spionage en subversiteiten in Nederlands-Indië uit 1942. Op de voorkant staat een KNIL-militair die zich verzet tegen het web van spionage en intrige. De Japanner is afgebeeld als een spin.

Rechts
Brochures die op 25 augustus 1941 zijn uitgegeven door de Ve en IIe sectie van de Generale staf van het KNIL. Hierin staan 'Tactisch-technische aanwijzingen' en 'Gegevens omtrent den vijand'.
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam (NIOD).

Achteromslag
Invalide, circa 1826. Handgekleurde kopergravure van D. Sluyter naar B.J. van Hove, in: J.F. Teupken, *Vervolg van de beschrijving hoedanig de koninklijke Nederlandsche troepen en alle in militaire betrekking staande personen gekleed, geëquipeerd en gewapend zijn* … (Den Haag, Amsterdam 1826).
Legermuseum, Delft.

Achteromslag binnenzijde

Boven, links
Plattegrond met de route van *Landeplatz II* (Ockenburg) naar het Königliches Schloss (paleis Noordeinde).
NIMH, Von Sponeck, 505, inv.nr. 58.

Boven, rechts
Plattegrond *Skizze Landeplatz II* met daarop het vliegveld Ockenburg. De gearceerde cirkels geven de posities aan die eenheden van de 22. *Luftlande Infanterie Division* ter beveiliging van het vliegveld moesten bezetten.
NIMH, Von Sponeck, 505, inv.nr. 53.

Onder, links
Overzicht van de *Lade einheiten* per transporttoestel van de staf van de 22. *Luftlande Infanterie Division*, gedateerd 29 maart 1940.
NIMH, Von Sponeck, 505, Inv.nr. 2.

Onder, rechts
Geheime Kommandosache! Een brief gericht aan de commandant van de *22. Luftlande Infanterie Division, Generalleutnant* Von Sponeck, met als bijlagen plattegronden en een luchtopname van Paleis Noordeinde, 15 april 1940.
NIMH.

www.**marsethistoria**.nl

Kwartaalperiodiek van de Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Hoofdredacteur
Drs. Louis Ph. Sloos

Redactiecommissie
Drs. Liesbeth Brama
Drs. Pauline Onderwater
Drs. Anselm van der Peet
Drs. Louis Ph. Sloos

Redactieadres:
Beukenlaan 5, 4731 CD Oudenbosch
T 0165 31 18 45
E louisphsloos@zonnet.nl

Mars et Historia verschijnt in de maanden
februari, mei, september, december.

N.B. Het tijdschrift biedt jaarlijks plaats aan maximaal circa zestien (recensie)artikelen, vier boekrecensies en literatuursignaleringen. De redactie werkt met een jaarplanning die op 1 september wordt vastgesteld. Gelieve daarom uw suggesties/artikelen al vóór de zomer in te leveren.
Kopij in de vorm van kleine berichten voor de respectieve nrs. van de lopende jaargang kan ingeleverd worden op uiterlijk 15 december (voorgaande jaar), 15 maart, 15 juli en 15 oktober.

Aanwijzingen voor het aanleveren van kopij kunt u vinden op de website van de vereniging.
De belangrijkste regels zijn:
- Omvang artikel: 2.000/3.000 woorden, enkele relevante noten toegestaan, bronnen/literatuurlijst.
- Omvang boekrecensieartikel: 2.000/3.000 woorden. Omvang boekbespreking: 800 woorden.
- In principe wordt uitsluitend kopij in elektronische vorm geaccepteerd, bij voorkeur aangeleverd per e-mail, eventuele grote beeldbestanden uitgezonderd.
- Het staat in principe iedereen, ook niet-leden, vrij om in Mars et Historia over aspecten van de Nederlandse militaire geschiedenis te publiceren. De redactie behoudt zich te allen tijde het recht voor bijdragen te redigeren of te weigeren.

Advertenties: 1/4 pagina per jaar (vaste tekst) € 115,-; invoegen drukwerk per keer € 150,- excl. BTW.
Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de penningmeester van de vereniging.

Typografie en druk: Pro Patria.com, grafisch bedrijf.

ISSN 0928-5156

Inhoud

Van de voorzitter 2
Drs. Rolf de Winter

Redactioneel 3
Drs. Louis Ph. Sloos

Vijftig jaar wachten op erkenning. Hoe Nederland omging met zijn Waterloo-veteranen 4
Drs. Rene van Altvorst

Stolz, Stark und Treu! Geschiedenis en inhoud van de 'Von Sponeck' papieren 13
Drs. Erwin Rossmeisl

Gegevens omtrent den vijand. Indrukken van het oprukkende Japanse leger 1941-1942 22
Drs. Tristan Broos

Ereteken voor Verdienste van de minister van Defensie 30
Bert Keers

Boekbespreking 39

Literatuursignaleringen 41

Prijs los nr. € 7,50

Van de voorzitter

Militaire geschiedenis leeft! We kunnen dat vaststellen als wij onze ogen de kost geven in verschillende musea en een bezoek brengen aan de betere boekhandel of militariabeurs. Ook ontelbare sites op het *world wide web* schenken aandacht aan (aspecten van) het militaire verleden. Jong en oud zijn uren zoet met computergames die zijn geënt op historische veldslagen, luchtgevechten of zeeslagen. In de bioscopen en op televisie trekken (anti)oorlogsfilms en documentaires drommen kijkers. Bij velen staan bepaalde scènes uit films en series als *The Longest Day*, *A Bridge Too Far*, *Das Boot*, *Apocalypse Now* en *Band of Brothers* voor altijd op het netvlies gebrand. Het musicalspektakel *Soldaat van Oranje* trekt in een omgebouwde hangaar op het voormalige Marinevliegkamp Valkenburg met 'grensverleggend muziektheater' honderdduizenden bezoekers. De steeds uitverkochte voorstelling is tot en met juli verlengd en de ingelaste extra matineevoorstellingen 'lopen al behoorlijk vol'.

Aan het publicatiefront is er evenmin sprake van 'rust aan de stukken'. Onder de vlag van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) verschijnt een dezer dagen van de hand van dr. Jaap de Moor een prachtige biografie over het leven van generaal Simon Spoor, tot zijn plotselinge dood in 1949 de Legercommandant van de Nederlandse troepen in Nederlands-Indië. Hetzelfde NIMH hield op 23 maart jongstleden een fotoboek ten doop met als thema de geschiedenis van de Koninklijke Landmacht ten tijde van de dienstplicht. Het bijna 400 bladzijden tellende kleinood (12,5 bij 17 cm) getiteld *Het Legerboek* werd vervaardigd door Okke Groot en Ben Schoenmaker. De commandant Landstrijdkrachten, luitenant-generaal R.A.C. Bertholee, presenteerde het eerste exemplaar van *Het Legerboek* aan oud-reserve-eerste luitenant mr. Paul van Vliet, de bekende cabaretier en goodwillambassadeur voor UNICEF, die zijn ervaringen in militaire dienst heeft gebruikt voor zijn onvergetelijke creatie Majoor Kees. In *Het Legerboek*, waarvoor exclusief werd geput uit de fotocollectie van het NIMH, passeren aan de hand van haarscherpe foto's onderwerpen als infrastructuur, materieel, opleiding en oefening, inzet en bijstand, tropenjaren, ceremonieel en het soldatenleven de revue. Voor liefhebbers van de geschiedenis van de Nederlandse landstrijdkrachten zal het boek zonder twijfel een bron van kennis en herkenning vormen.

De laatste jaren bloeien op veel plaatsen in het land initiatieven gericht op het conserveren, restaureren en publiek toegankelijk maken van het Nederlandse militaire erfgoed. Niet zelden spelen daarbij bevlogen vrijwilligers een betekenisvolle rol; door het investeren van veel (vrije) tijd leveren zij met hun kennis, kunde en enthousiasme een bijdrage die niet altijd door de 'professionals' kan worden afgedekt. De ene keer gebeurt dat omdat de financiële middelen ontoereikend zijn, de andere keer schiet de kennis tekort en dragen vrijwilligers of 'amateurs' de ontbrekende militair-historische puzzelstukjes aan. Eén van de sterke punten van onze jubilerende vereniging is dat zij een militair-historisch huis wil zijn dat onderdak biedt aan zowel de geïnteresseerde 'leek' als aan de (aanstormende) beroepshistoricus. Om het in militaire termen te vertalen: *Mars et Historia* is er niet alleen voor de (ex)beroepsmilitair, maar ook voor de betrokken oud-dienstplichtige en reservist, ja zelfs voor de wegens broederdienst vrijgestelde of voor de eerste oefening afgekeurde als hij (of zij) maar een warme belangstelling heeft voor ons rijke militair-historische verleden.

De op stapel staande lustrumtentoonstelling die onze vereniging in Naarden organiseert in samenwerking met het Nederlands Vestingmuseum belooft een fraaie afspiegeling te worden van de uiteenlopende belangstellingsgebieden die onze leden boeien. De door de leden beschikbaar gestelde objecten verbeelden als het ware de krijgsmachtsbrede en rijkgeschakeerde *Mars*-paraplu waaronder bijzondere kunstvoorwerpen, unieke documentatie en fascinerende militaria schuil gaan. U kunt het deze zomer - vanaf 30 juni tot en met 25 september - allemaal zelf gaan bewonderen in een van Nederlands mooiste vestingsteden. Mocht u onverhoopt niet in de gelegenheid zijn het Vestingmuseum in Naarden te bezoeken, dan is er nog geen man overboord. In het volgende nummer van ons verenigingsorgaan wordt u toch 'bijgepraat', want die aflevering van *Mars et Historia* staat in het teken van de lustrumtentoonstelling.

Rolf de Winter,

Voorzitter.

Redactioneel

Ook in dit tweede nummer van *Mars et Historia* van het lopende jaar komen weer aspecten aan bod uit twee eeuwen Nederlandse militaire geschiedenis. Bovendien gaan twee van de vier artikelen over materiële aspecten, te weten over de zogenaamde 'Von Sponeck papieren' en over het Ereteken voor Verdienste van de minister van Defensie. Zowel de liefhebber van historie als de verzamelaar en degene die geïnteresseerd is in bronnen, wordt bediend. Intrigerend aan de 'Von Sponeck papieren' is enerzijds de gedetailleerde informatie waarover de Duitse invaller beschikte en anderzijds een opmerking als 'Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann könnte noch nicht festgestellt werden', zie de vooromslag. In het artikel 'Gegevens omtrent den vijand. Indrukken van het oprukkende Japanse leger 1941-1942' zijn de rollen omgedraaid, daarin gaat het over de informatie die het Indisch leger verzamelde over de Japanners. Wat hier opvalt is dat de Japanners onderschat werden terwijl na de Russisch-Japanse oorlog gesproken werd van de vernedering van Rusland en het beeld van de Westerse superioriteit een flinke deuk opliep.
Naast vier artikelen treft u in dit nummer een bespreking aan van het boek *'Verget ons niet'*, inmiddels lovend besproken in *NRC Handelsblad*, dat in het vorige nummer was opgenomen in de rubriek literatuursignaleringen en heeft geleid tot een inzending van een lezer. In deze editie van de signaleringen onder meer twee boeken uit de stroom aan nieuwe publicaties waar het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) de laatste tijd voor verantwoordelijk is. Voorts wordt met name uw aandacht gevestigd op het bijzondere boek *Inventory and identification of forts in Indonesia*, het eindresultaat van een indrukwekkend project waarbij onder anderen onze leden dr. Hans Bonke en drs. J. Verbeek betrokken zijn geweest.
In het volgende nummer wordt de redactie bijgestaan door de gastredacteuren Henk Bresser en mr. Wil Zaagman, secretaris respectievelijk vice-voorzitter van onze vereniging. Als leden van de lustrumcommissie zullen zij de kopij aanleveren voor een speciaal lustrumnummer dat deels gewijd wordt aan de tentoonstelling.
Het eindejaarsnummer zal weer de inmiddels vertrouwde inhoud bevatten. Wat wel anders zal zijn is dat de naam van ons redactielid drs. Anselm van der Peet dan uit het colofon verdwenen is. Anselm heeft helaas besloten de redactie te moeten verlaten zodat hij zich volledig kan inzetten voor het schrijven van een proefschrift. De redactie verliest in Anselm een aimabele persoonlijkheid en een kritisch lezer die niet alleen veel inhoudelijk kennis heeft maar ook taalkundig zeer behendig is. Naast zijn persoon, kennis en vaardigheden zullen we met hem ook een stukje backup van het NIMH missen. De redactie zal na Anselms vertrek weer op sterkte worden gebracht door toetreding van drs. Laura Almagor, zij publiceerde reeds in ons blad. We heten deze derde vrouw in de redactie van harte welkom!

Drs. Louis Ph. Sloos,

Hoofdredacteur.

Vijftig jaar wachten op erkenning. Hoe Nederland omging met zijn Waterloo-veteranen

Drs. Rene van Altvorst

Inleiding

Sinds 1990 staat het Nederlandse veteranenbeleid hoog op de politieke agenda. Na een lange bureaucratische en publicitaire strijd van vooral voormalige Indië-gangers, raakte het Ministerie van Defensie ervan overtuigd dat de veteranen meer zorg en aandacht verdienden. De twee doelen die sindsdien worden nagestreefd zijn enerzijds het vergroten van de maatschappelijke acceptatie en erkenning van veteranen en anderzijds een betere begeleiding van (oud-) militairen die kampen met de fysieke en psychische effecten van een uitzending. De laatste jaren is een flink aantal stappen in de goede richting gezet, zoals het oprichten van monumenten en het bevorderen van reünies. Ook met de acceptatie vanuit de samenleving lijkt het de goede kant op te gaan, want zelfs met alle politieke discussies rondom de ISAF-missie, is de publieke opinie altijd opvallend positief gebleven over 'onze mannen en vrouwen in uniform' in Afghanistan.

In dit artikel nemen we een groep veteranen van minder recente aard onder de loep, namelijk de oudstrijders van Waterloo, een zeer divers samengestelde categorie. De Nederlandse krijgsmacht van juni 1815 was namelijk nog maar nauwelijks anderhalf jaar daarvoor opgericht en had nog maar weinig weg van een georganiseerd, gedisciplineerd en professioneel leger. Het bevond zich in opbouw en zocht naar manieren om verschillende soorten soldaten tot een leger te smeden. Aan de ene kant was er namelijk een harde kern van professionele carrièresoldaten, zowel huurlingen als Nederlanders, waarvan vele ervaring hadden opgedaan in Franse dienst onder Napoleon. Maar dit was niet voldoende voor de rol die Koning Willem I na 1814 voor Nederland zag weggelegd als middelgrote macht in Europa. En dus werden er ook al meteen stappen genomen om de dienstplicht te herstellen, zodat in geval van oorlog er snel een groot aantal militairen kon worden opgeroepen, die minstens een basistraining hadden doorlopen. Zo ontstond er een kader-militieleger, bestaande uit een hoog opgeleid en professioneel officierskorps, terwijl het gros van de manschappen dienstplichtig en van lager sociaal allooi was. Als gevolg hiervan zouden onder andere Zwitsers, Nassauers, 'Belgen', vrijwillige studenten, beroepsofficieren van adel en dienstplichtige boeren zich scharen onder de Nederlandse vlag, om op het veld van Waterloo de strijd met de Fransen aan te binden.

Herdenk de doden en eer de levenden

Wie het hedendaagse Waterloo bezoekt, zou zeggen dat er aan erkenning geen gebrek is. In de loop der jaren zijn er meer dan honderd gedenktekens opgericht, de een nog groter dan de ander.[1] Toch staan ze allemaal (soms zelfs letterlijk) in de schaduw van één monument, de Leeuwenheuvel, die met zijn hoogte van vijfenveertig meter het slagveld domineert. Het duurde drie jaar voordat de gewenste hoogte van deze heuvel werd bereikt, die de plek markeert waar de Prins van Oranje gewond raakte door een verdwaalde kogel. In schril contrast met dit gigantisch eerbetoon staat het lot van de andere tienduizenden strijders die aan beide zijden tijdens de slag sneuvelden of gewond raakten. Al direct na de slag dwongen de Pruisen, die na hun geforceerde mars naar het slagveld te vermoeid waren om de Fransen te achtervolgen, de lokale bevolking een begin te maken met het verwijderen van de tienduizenden lichamen. Het is onmogelijk precies vast te stellen hoeveel soldaten er in de grond van Waterloo hun laatste rustplaats vonden, omdat slechts de lichamen van hoge officieren

[1] G. Fonteyn, 'Waterloo: de Leeuw. Over de Slag bij Waterloo die nog altijd aan de gang is', in: J. Bank en M. Mathijsen, *Plaatsen van herinnering. Nederland in de negentiende eeuw* (Amsterdam 2006) 73.

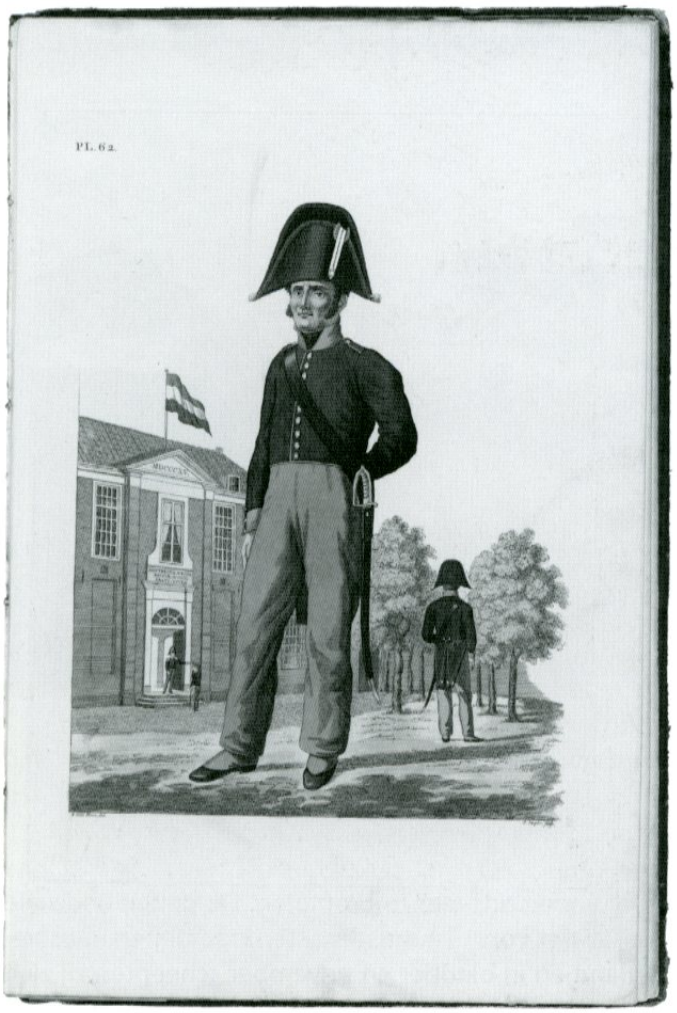

Invalide, circa 1826. Handgekleurde kopergravure van D. Sluyter naar B.J. van Hove, in: J.F. Teupken, *Vervolg van de beschrijving hoedanig de koninklijke Nederlandsche troepen en alle in militaire betrekking staande personen gekleed, geëquipeerd en gewapend zijn* ... (Den Haag, Amsterdam 1826). Legermuseum, Delft.

geborgen en ceremonieel begraven zijn.[2] Gewone soldaten kwamen terecht in enkele over het slagveld verspreide massagraven, waar al dan niet een halfslachtige crematie plaats vond.[3] Een ander deel van de lichamen werd op een later tijdstip verbrand door lokale boeren, die de as gebruikten als bemesting voor hun akkers.[4]

Ook monumenten schoten al snel wortel in deze vruchtbare grond en tegenwoordig bedraagt hun aantal 135 stuks.[5] Opvallend is dat aanvankelijk slechts de Pruisen en de Belgen eer bewezen aan al hun gevallen landgenoten, dus ook de gewone manschappen, terwijl de andere betrokken naties daar lange tijd niet aan toe gekomen zijn.[6] Het overgrote deel van de monumenten in en rond Waterloo is gewijd aan officieren. De prins van Brunswijk, Lord Hill, Generaal Picton en enkele persoonlijke adjudanten van Wellington kregen zelfs hun eigen monument.

Ook in het Nederlandse leger werd een sterk onderscheid gemaakt naar rang en daarmee naar sociale achtergrond. In de kerk van Waterloo hangt nog steeds een herinneringsplaquette ter ere van enkele gesneuvelde officieren.[7] Een apart gedenkteken is in dezelfde kerk gereserveerd voor de hoogste gesneuvelde officier van het Nederlandse leger, generaal-majoor J.B. Van Merlen, die bij Quatre-Bras dodelijk gewond raakte toen hij de 2e brigade lichte cavalerie voorging in de strijd.[8] Tot op de dag van vandaag ontbreekt het nog aan een monument voor alle omgekomen Nederlanders in deze strijd, hoewel er in 1990 een gedenkteken is opgericht voor alle cavaleristen.

Ook wat betreft de erkenning van de overlevende soldaten, zien we dat die onevenredig in het voordeel van de officieren uitvalt. De verdeling van de Militaire Willems Orde, een maand voor de slag ingesteld om het onervaren Nederlandse leger tot grote daden aan te zetten, kon op weinig sympathie rekenen van de manschappen.[9] Zo kregen alle bevelvoerende officieren, tot aan de bataljonscommandanten, automatisch een onderscheiding als ridder derde klasse.[10] De ridderorde vierde klasse viel 'vrijwel alle andere stafofficieren en adjudanten' ten deel en pas bij de rang van kapitein en lager werd er een selectie toegepast en gekeken naar de daadwerkelijke prestaties.[11] Dat dit systeem tot scheve gezichten leidde is niet verbazingwekkend. Zelfs van de Indische divisie, die helemaal

[2] Het totaal aantal gesneuvelden (inclusief overleden gewonden) van de slag bij Waterloo wordt geschat op 20.000 voor de Fransen en 15.000 voor de geallieerden.

[3] *The Battle of Waterloo: also of Ligny and Quatre Bras* (Whitehall 1817), 38. De (onbekende) auteur beweert dat 'immense heaps of the dead were burnt.'

[4] Commonwealth War Graves Commission 'Who cares', punt 6. www.cwgc.org/admin/files/Who%20Cares%20notes.pdf.

[5] Fonteyn, *Waterloo*, 73.

[6] http://7bvl.nl/nl/geschiedenis/monument.php.

[7] R. Pawley, P. Courcelle, *Wellington's Belgian Allies 1815* (Oxford 2001) 14.

[8] Deze brigade is de voorloper van de Huzaren van Boreel, die ook nu nog 'Quatre Bras' en 'Waterloo' in het regimentsvaandel dragen.

[9] N. Vels Heijn, *Waterloo*, 157.

[10] Ibidem, 147.

[11] Ibidem, 147.

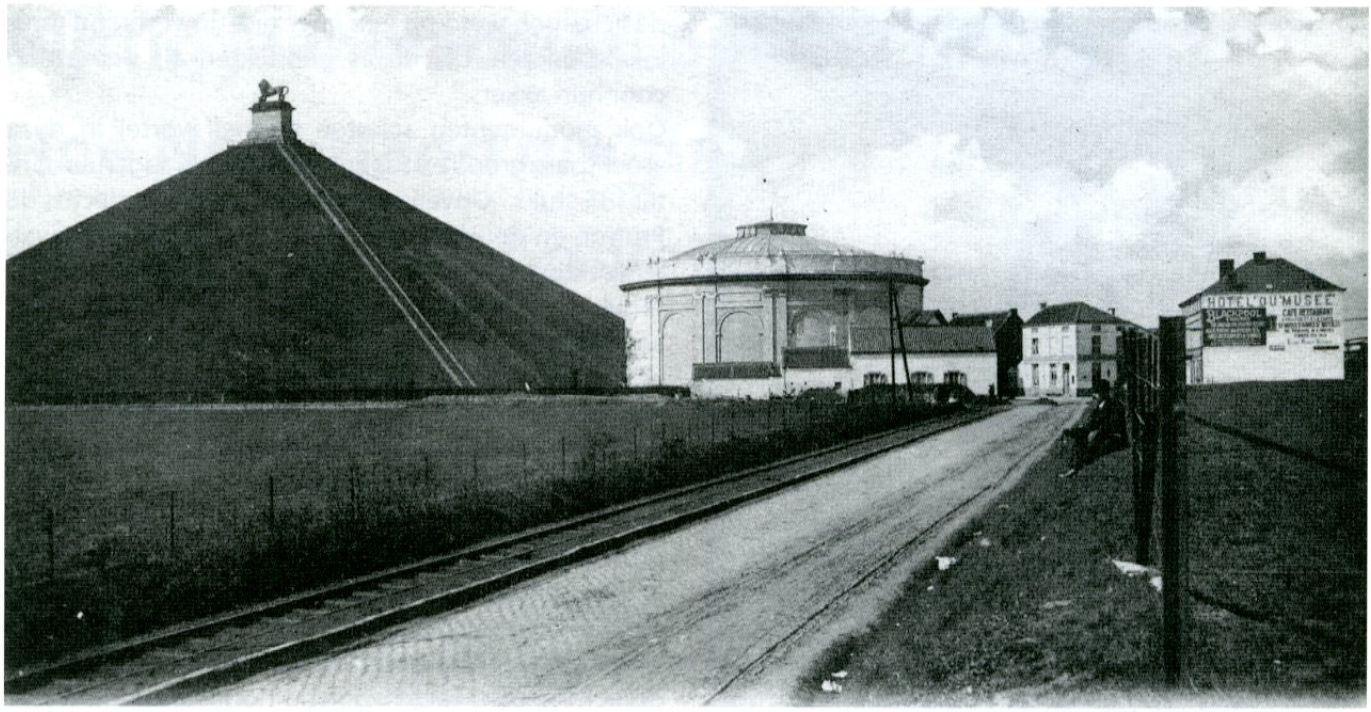

Links de Leeuwenheuvel met in het midden het panorama van het slagveld.
Legermuseum Delft.

niet op het slagveld aanwezig was, maar ter dekking van de rechterflank bij Halle stond opgesteld, kregen de officieren een onderscheiding.

Terugkeer in Nederland

Het nieuws dat de kroonprins zijn bloed had vergoten voor de redding van het vaderland werd in Nederland met groot enthousiasme ontvangen.[12] De mythe die hieromheen werd gecreëerd, bepaalde voor veel mensen en voor lange tijd het beeld van de slag bij Waterloo. De overheid speelde hierbij ook een rol, want terwijl de Nederlandse troepen onder zware omstandigheden Napoleon achtervolgden door Noord-Frankrijk, kwam de Staten-Generaal bijeen om het 'manhaftige gedrag van den kroonprins' te belonen met het domein van Soestdijk, dat 'ten koste van den lande, in bewoonbaren staat gebragt en gemeubileerd zal worden.'[13] Ook kreeg de prins de beschikking over een buitenpaleis in Brussel, natuurlijk op kosten van de staat.
Het gros van het Nederlandse leger zag minder gelegenheid zijn status als oud-strijder ten gelde te maken, of er anderszins van te profiteren. De gehele Indische divisie werd op 16 augustus al teruggeroepen naar Nederland en in oktober en november scheepten zij zich in voor de reis naar 'De Oost' om daar het Nederlandse gezag te herstellen.[14] Als vervanging arriveerden er verse dienstplichtigen, aangevuld met enkele compagnieën vrijwilligers. Deze vrijwilligers, onder andere uit Utrecht, Leiden en Den Haag, bleven echter niet lang en waren in oktober eigenlijk de eerste troepen die als 'oud-strijders' naar (Noord-) Nederland terugkeerden.[15] Zij bestonden voornamelijk uit leden van de gegoede burgerij, met genoeg geld om hun eigen uitrusting te betalen en zelfs hun eigen paarden, want de cavalerie was een geliefd onderdeel bij deze vrijwilligers. Ondanks het feit dat veel van hen te laat bij Waterloo arriveerden om de veldslag mee te maken, vormde dit geen belemmering voor hun medeburgers om hun terugkomst veel luister bij te zetten: 'De compagnie vrywillige jagers te paard, alle jongelieden van de voornaamste huizen dezer residentie [Den Haag] ... zyn heden alhier terug gekeert...[en werden]... door duizenden ingezetenen vergezeld en onder het geroep van *leve den koning* naar binnen begeleid'.[16] De

[12] D.H. Couvee, G. Pikkemaat, 1813-1815 *Ons koninkrijk geboren* (Alphen aan de Rijn 1963) 135-138. Zie ook J. Scheltema, *De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte* (Amsterdam 1816) 213-16.

[13] Koninklijk Besluit 8 juli, 1815. In J. Scheltema, *De laatste veldtogt*, 118-124.

[14] W.E.A. Wüpperman, *De vorming van het Nederlandsche leger* (Breda 1900) 174.

[15] N. Vels Heijn, *Waterloo*, 142-144.

[16] *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage*, 30 oktober 1865.

De slag bij Waterloo, 18 juni 1815. Steendruk van C. Bos, gedrukt door Emrik & Binger en uitgegeven door H.A.M. Roelants, naar het beroemde schilderij van J.W. Pieneman. Linksonder het moment waarop de gewonde kroonprins wordt weggedragen.
Legermuseum Delft.

gemeentebesturen van Rotterdam, Brussel, Amsterdam, Utrecht en Arnhem sloegen allemaal een erepenning (soms zelfs op naam) voor de uit hun stad afkomstige vrijwilligers. De Friesche vrijwillige jagers en die uit Utrecht kregen zelfs Koninklijke toestemming hun erepenningen in het openbaar als militair onderscheiding te dragen.[17] Het lijkt er dus sterk op dat niet de prestaties (of zelfs de aanwezigheid) op het slagveld van doorslaggevend belang was, maar toch vooral de sociale achtergrond van de vrijwilligers.

Dat wil niet zeggen dat de gewone soldaat helemaal vergeten werd. Na het bekend worden van de gealieerde overwinning in Nederland, kwam de hulp snel op gang. Met name linnen, verband en andere 'medische voorraden' (inclusief rum en tabak) werden ingezameld en op alle mogelijke manieren naar Brussel getransporteerd.[18] Reeds vóór de veldslag was door enkele vooraanstaande Amsterdammers het 'Fonds 1815' opgericht, een voorbeeld dat in het hele land navolging vond, zodat er al vrij snel een nationale collecte kon worden gehouden. De opbrengst hiervan bedroeg bijna een miljoen gulden, een enorm bedrag voor die tijd. Ook vanuit de hoogste kringen kreeg het fonds steun, want op 9 november 1815 ontvingen zij een koninklijk reglement, waarin koning Willem I lo-

[17] W.F. Bax, *Ridderorden, Eereteekenen, Draagteekens en Penningen betreffende de weermacht van Nederland en koloniën* (1813-heden) (Amsterdam 1932) 33-36. In totaal werden er 515 van dergelijke erepenningen aan vrijwilligers uitgedeeld.

[18] 'De huismoeders openden de linnekasten en de vaders hunne beurzen'. Scheltema, *Laatste veldtogt*, 214.

Een groep bewoners of 'infirmen' en personeel voor het invalidenhuis te Leiden, opgericht en gefinancieerd door het Fonds 1815, circa 1900-1915.
Legermuseum Delft.

kale overheden aanmoedigde mee te werken met het Fonds.[19]
In dit reglement werden ook allerlei voorwaarden gesteld voor de taak van het Fonds, die werd omschreven als het ondersteunen van 'de verminkte verdedigers en van de nageblevenen der gesneuvelde verdedigers des vaderlands.' Zo werd het '...de genothebbende expresselijk verboden, om gedurende derzelver genot, eenige aalmoezen te vragen of aan te nemen, gelijk mede het rondloopen op kermissen en jaarmarkten of bij andere gelegenheden met orgels of andere muzijk-instrumenten....'[20] Door dergelijke bepalingen en de Koninklijke goedkeuring, werd het Fonds 1815 in feite een semi-officieel overheidsbureau, dat ook door andere instanties als de autoriteit op dit gebied werd beschouwd. Zelfs giften die bij de ministeries binnen kwamen werden door hen overgemaakt aan het Fonds.[21] Deze centrale positie van het Fonds 1815 zou later nog worden versterkt toen het ook de verantwoordelijkheid op zich nam voor de veteranen van Nederlands-Indië en de Tiendaagse veldtocht.

Zichtbaarheid van de oud-strijders

Het Fonds 1815 zou tot 1890 functioneren als de enige instantie voor oud-strijders die hulp behoefden. Pas in dat jaar stelde de overheid een pensioenregeling in, voor het handjevol veteranen dat toen nog in leven was. Het Fonds daarentegen, heeft in zijn bestaan duizenden oud-strijders financieel ondersteund met een jaarlijks pensioen en enkele honderden gewonden en *infirmen* verzorgd in het Invalidenhuis te Leiden.[22] Als burgerlijk initiatief konden zij echter ook bepaalde eisen stellen, waardoor de overgrote meerderheid van de veteranen niet in aanmerking kwam voor een sta-

[19] Koninklijk besluit van 9 november 1815; Ph.M. Bosscher, *Honderdvijfenzeventig jaar Fonds 1815. Erkentenis der Nederlanders aan hunne verdedigers* (Amsterdam 1990) 12-14.

[20] Ibidem, 13.

[21] Ibidem, 20.

[22] Stadsarchief Amsterdam (SA), Archief van het Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van de gewapende dienst in de Nederlanden (Fonds), 355, inv. nr.450, 'Staten houdende statistische overzichten van de bevolking van het Invalidenhuis en van de verschillende fondsen'.

Het Zilveren Herdenkingskruis. Toen de laatste drager in 1894 overleed, is besloten het herdenkingsteken als vaandeldecoratie te schenken aan het 8ste regiment Infaterie, later opgegaan in het Regiment Oranje Gelderland.
Legermuseum Delft.

tus als deelgerechtigde, omdat zij niet voldeden aan de twee eisen die het Fonds stelde. Dit waren 'den geldelijke toestand en het gedrag der deelgeregtigden', wat dus betekent dat arme sloebers die hun toevlucht zochten in de alcohol, niet op steun hoefden te rekenen.[23]

Naast deze financiële ondersteuning, is er weinig voorhanden over de maatschappelijke erkenning in deze periode. Er zijn enkele gevallen bekend van oud-strijders in kleine dorpjes die een betrekking kregen als veldwachter, maar in grotere steden maakte een Waterloo-verleden waarschijnlijk minder indruk.[24] Bovendien kwamen er na de Tiendaagse veldtocht van 1831 veel veteranen bij, die zich veel beter organiseerden en ook veel nadrukkelijker binnen de gemeenschap aanwezig waren. Zij ontvingen nog in 1831 een herinneringsmedaille en in 1856 organiseerden zij zich in de 'Vereniging het Metalen Kruis', vaak onderverdeeld in een '1e sectie (voor de beschaafden stand) en een 2e sectie (voor de fatsoenlijke burgerstand)'.[25]
De sociale achtergrond van de veteraan is dus bij beide groepen veteranen van belang, hoewel naar aanleiding van het vijftigjarig jubileum van Waterloo enkele hoopvolle ontwikkelingen zouden plaatsvinden. Het Fonds 1815 besloot het aantal deelgerechtigden fors uit te breiden en gaf haar deelcommissies de opdracht zelf potentiële kandidaten te benaderen, om ook hen een jaarlijkse uitkering van tien gulden te doen toekomen.

Herdenking van 1865

Hoewel de oud-strijders dit bedrag ongetwijfeld waardeerden, bracht de herdenking van vijftig jaar Waterloo in juni 1865 hen nog iets veel waardevollers, namelijk erkenning. Misschien dat ze vijftig jaar na dato begrepen dat het initiatief toch echt van henzelf zou moeten komen, want het was een petitie aan Koning Willem III die de ambtelijke molens in gang zette.[26] Uiteindelijk besloot de regering een zilveren herdenkingskruis te schenken aan 'hen die in de jaren 1813/1815 in Nederlandsche dienst aan de altijd gedenkwaardige krijgsverrigtingen ter herstelling en bevestiging van Neêrlands onafhankelijk volksbestaan een werkzaam aandeel hebben gehad.'[27]
In totaal zijn er 'aan de overlevenden van het ongeveer 30.000 man sterke leger van 1813-1815 meer dan 5.000 Zilveren Kruizen uitgereikt.'[28] De eerste uitreiking van deze eretekens vond plaats op 27 juni 1865, de dag van het Nationaal Feest te Leiden, waar zowel de vijftigjarige herdenking van de slag bij Waterloo, als de al even lang bestaande Militaire Willemsorde werd gevierd. De Koning zelf speldde het eerste exemplaar van het Zilveren Kruis op de borst van zijn oom Prins Frederik, waarna ook de ongeveer vijfhonderd andere aanwezige oud-strijders de onderscheiding kregen. In tegenstelling tot het Fonds 1815, had de regering deze reünie ingesteld voor alle oud-strijders, 'zonder onderscheid van rang of tegen-

[23] SA, Fonds, 355, inv. nr, 356, 'Circulaire van hoofdcommissie aan districtcommissiën', 12 augustus 1865, punt 8.

[24] http://www.nvmt.nl/upload/voorwoordcongres2010_002.pdf ; A. Bruekers, 'Houts Henke, de redder van de kroonprins. Feit en fictie rond een Nederweerter held uit de slag bij Waterloo', *De Maasgouw. Tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde* 119-4 (2000) 283-310.

[25] http://www.vandervelde.net/1830/vkrdam.htm.

[26] Nationaal Archief (NA), Binnenlandse Zaken (BiZa) Kabinetsarchief 1814-1949, 2.04.26.02, inv. nr. 135, dossier 668 Herinneringsteekens voor de vrijwilligers van 1813 en viering van het Waterloo feest.

[27] Koninklijk Besluit 10 mei 1865, in H. Hardenberg, *Het Nationaal Feest te Leiden ter eere van oud-strijders van de jaren 1813 en 1815, en ter viering van het halve eeuwfeest der Militaire Willemsorde, op den 27 Junij 1865* (Den Haag 1865) 14.

[28] H. G. Meijer, 'Het Zilveren Kruis 1813-1815', *Mars et Historia* 7-1 (1972) 12.

'Jongelieden Corpsen' uit Rotterdam hielden een optocht om de vijftigjarige herdenking van Waterloo luister bij te zetten. Ingeplakte foto als frontispice in: J. Th. Bos, *feestviering der jongelieden-corpsen* (Rotterdam 1866).

woordige positie.'[29] Niet alleen werden zij nu, vijftig jaar na dato, erkend door de overheid, maar ook vanuit de bevolking was er steun. De spoorwegen stelden gratis vervoer beschikbaar en lokale commissies zamelden geld in om armlastige genodigden in stijl op weg naar Leiden te helpen. Zo waren er in Den Bosch '...van de 50 zich aangemeld hebbende krijgers van 1813-1815, ... 30 welke in behoeftige omstandigheden verkeeren; deze zullen uit de collecte ieder een nieuw Swart pak ontvangen.'[30]

Reeds een week eerder, op 18 en 19 juni 1865, had het volk laten zien hoe dankbaar het was voor de overwinning bij Waterloo en de bijdrage daaraan van de oud-strijders. Op deze nationale feestdag organiseerde men activiteiten in elke gemeente, tot de kleinste dorpen aan toe. Bijna overal namen de gegoede burgers het voortouw bij deze nationale viering, vanuit hun posities in de gemeenteraad, de sociëteit of de lokale feestcommissie. Vooral in de grotere steden vormden het banket, de redevoeringen en de heildronk dan ook een belangrijk onderdeel van de festiviteiten, bedoeld voor een select gezelschap, inclusief de oud-strijders. Het gewone volk werd vermaakt met optochten, muziekuitvoeringen, verlichte versieringen en vuurwerk. Ook in kleinere dorpen is dit onderscheid te maken, hoewel daar het burgerlijke deel vaak beperkt werd tot een korte toespraak, waarna de bevolking zich met volle overgave op de volksfeesten stortte. In Friesland deed men aan ringsteken en harddraven, in Zeeland aan luitjesteken en pap happen, en in Schellinkhout (Noord-Holland) stonden aardappelen rapen en 'een haan den kop afslaan' op het programma. Bovendien was hier 'gelegenheid ... gegeven aan twee meerderjarige mannelijke ingezetenen om elkander door het water te trekken.'[31]

Met zulke feestprogramma's was het niet onverwacht dat vanuit bepaalde kringen kritiek kwam op deze nationale feestdag. De Amsterdamse schrijver Jacob van Lennep vreesde vooraf voor een viering '...waarbij hossen, dringen en gillen de hoofdbestanddeelen uitmaakten' en hij wenste dan ook 'dat men zich onthield van manifestaties van de zijde van het publiek'.[32] Een redacteur van de Noord-Hollandse courant riep zijn lezers op: 'vier feest op eene waardige wijze. Niet in

[29] H. Hardenberg, *Nationaal Feest*, 16.

[30] *Arnhemsche Courant*, 9 juni 1865.

[31] http://www.geschiedenisschellinkhout.nl/1851_1875/1851_1875.html.

[32] *Arnhemsche Courant*, 8 juni 1865.

dronkenschap en brooddronkenheid, maar met gebeden en dankzeggingen en onschuldige vermaken'.[33] Waar het onderscheid lag tussen 'onschuldige vermaken' en 'hossen en dringen' was een probleem dat de liberale burgerij ook de rest van de negentiende eeuw zou kwellen.[34] Dit terwijl in 1865 al een briefschrijver in de Purmerender Courant verklaarde: 'de volksfeesten .... ga ik liever met stilzwijgen voorbij; ze behooren naar mijn inzien niet meer in onze maatschappij te huis...'[35] Daarom achtten sommigen het beter alle feestelijkheden te schrappen en de daarvoor bestemde fondsen direct aan de veteranen te geven. Zo gingen er stemmen op de oud-strijders meer structureel te steunen, bijvoorbeeld door de oprichting van een nieuw veteranenhuis.[36]

Conclusie

De ervaringen van de oud-strijders van Waterloo laten zien dat de erkenning voor hun daden zich openbaarde op verschillende manieren en vanuit verschillende bronnen. Voor hedendaagse beschouwers is het meest opvallende waarschijnlijk dat de rol van de overheid zo beperkt was en dat het zelfs de zorg van verminkte veteranen uitbesteedde aan een particulier initiatief. Echter, bij de zeldzame gelegenheden dat zij wel een actief beleid voerde, zoals met het feest in Leiden of de instelling van een pensioen, maakte zij geen onderscheid naar sociale achtergrond. Dit was wel duidelijk het geval bij het Fonds 1815, dat goed gedrag als een belangrijk criterium hanteerde voor het toekennen van een geldelijke bijlage.
Wat betreft de maatschappelijke erkenning lag de situatie gecompliceerder. De angst die in bepaalde betere kringen heerste voor het uitbundige en platvloerse karakter van de viering, geeft aan dat voor het gewone volk de feestelijkheden zelf misschien wel belangrijker waren dan de aanleiding. Hierbij speelt ook een rol dat de oud-strijders van Waterloo zich nooit georganiseerd hebben. Zij waren dus niet in staat een duidelijk zelfbeeld of imago te creëren, waardoor andere opvattingen en ideeën konden overheersen. Dit zagen we reeds bij de terugkomst van de vrijwillige compagnieën, waar zij die het minste actie zagen het uitbundigst werden onthaald. Hun afkomst uit de gegoede burgerij speelde natuurlijk een belangrijke rol; ook bij de verdeling van de Militaire Willemsorde bleek de sociale achtergrond van doorslaggevend belang.
De meest zichtbare erkenning kregen de oud-strijders dan ook vanuit deze gegoede burgerij. Het was op hun feestjes dat zij in het centrum van de aandacht stonden en alle eer kregen toegewuifd. Hier werden zij in gloedvolle toespraken neergezet als de redders van het vaderland en de belichaming van de Nederlandse natie. Het is niet meer te achterhalen, maar met de terugkomst van de vrijwillige jagercompagnies na de veldslag in het achterhoofd, is het niet ondenkbaar dat ook in 1865 enkel de oud-strijders van goede komaf geschikt werden geacht deze rol te vervullen.
Nadat het feestgedruis was verstomd, de vlaggen ingehaald en de aandacht weer verschoof naar de dagelijkse praktijk, keerden de oud-strijders terug naar hun woonplaatsen, naar hun families en naar hun eigen levens. Blij als zij waren dat ze hun oude kameraden nog een keer de hand hadden kunnen schudden en eindelijk erkenning kregen voor hun daden, maar zonder dat hun zelfbeeld veranderd was. Zij konden het dan ook niet opbrengen in de herfst van hun leven nog een strijd aan te gaan voor een beter pensioen. Nadat in 1894 de laatste Waterloo-strijder overleed was dit het einde van een tijdperk, want hierna zouden Nederlandse veteranen nooit meer zo passief wachten op de erkenning die hen toekomt.[37]

Bronnen

Nationaal Archief (NA)

- Binnenlandse Zaken (BiZa) Kabinetsarchief 1814-1949, 2.04.26.02, inv. nr. 135, dossier 668 'Herinneringsteekens voor de vrijwilligers van 1813 en viering van het Waterloo feest'.

[33] *Noord-Hollandsche Courant*, 19 juni 1865.

[34] H. te Velde, *Gemeenschapszin en plichtsbesef. Liberalisme en Nationalisme in Nederland, 1870-1918* (Den Haag 1992) 121-137.

[35] Purmerender Courant, 28 juni 1865.

[36] Een Belangstellend Landgenoot, *De bevestiging van Neêrlands onafhankelijk volksbestaan door de glorierijke overwinning bij Waterloo* (Zierikzee 1865), 6. Ook al klaagt het invalidenhuis te Leiden in deze tijd dat zij maar net genoeg infirmen heeft om de helft van de bedden te vullen. Bosscher, Fonds 1815, 24-25.

[37] Waarschijnlijk is de laatste overgebleven oud-strijder van Waterloo C.T. van Meurs geweest, die het tot generaal-majoor bracht, en na zijn pensioen nog als adjudant in buitengewone dienst bleef. Zie H.G. Meijer, *Zilveren Kruis*, 12.

Stadsarchief Amsterdam (SA)
- Archief van het Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van de gewapende dienst in de Nederlanden (Fonds), 355, inv. nr.450, 'Staten houdende statistische overzichten van de bevolking van het Invalidenhuis en van de verschillende fondsen'.
- Archief van het Fonds ter aanmoediging en ondersteuning van de gewapende dienst in de Nederlanden (Fonds), 355, inv. nr. 356, 'Circulaire van hoofdcommissie aan districtcommissiën'.

Contemporaine en secundaire literatuur

- 7e bataljon infanterie van linie, http://7bvl.nl/nl/geschiedenis/monument.php.
- [N.N.], *De bevestiging van Neêrlands onafhankelijk volksbestaan door de glorierijke overwinning bij Waterloo* (Zierikzee 1865).
- [N.N.],*The Battle of Waterloo: also of Ligny and Quatre Bras* (Whitehall 1817).
  Arnhemsche Courant.
- Bax, W.F., *Ridderorden, Eereteekenen, Draagteekens en Penningen betreffende de weermacht van Nederland en koloniën* (1813-heden) (Amsterdam 1932).
- Bosscher, Ph.M., *Honderdvijfenzeventig jaar Fonds 1815. Erkentenis der Nederlanders aan hunne verdedigers* (Amsterdam 1990).
- Bruekers, A., 'Houts Henke, de redder van de kroonprins. Feit en fictie rond een Nederweerter held uit de slag bij Waterloo', De Maasgouw. *Tijdschrift voor Limburgse geschiedenis en oudheidkunde* 119-4 (2000), 283-310.
- Commonwealth War Graves Commission, 'Who cares', www.cwgc.org/admin/files/Who%20Cares%20notes.pdf.
- Couvee, D.H. en G. Pikkemaat, *1813-1815 Ons koninkrijk geboren* (Alphen aan de Rijn 1963).
- *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage.*
- Fonteyn, G., 'Waterloo: de Leeuw. Over de Slag bij Waterloo die nog altijd aan de gang is' in: J. Bank en M. Mathijsen, *Plaatsen van herinnering. Nederland in de negentiende eeuw* (Amsterdam 2006).
- Hardenberg, H., *Het Nationaal Feest te Leiden ter eere van oud-strijders van de jaren 1813 en 1815, en ter viering van het halve eeuwfeest der Militaire Willemsorde, op den 27 Junij 1865* (Den Haag 1865).
- Meijer, H. G., 'Het Zilveren Kruis 1813-1815', *Mars et Historia* 7-1 (1972), 10-12.
  Noord-Hollandsche Courant.
  Purmerender Courant.
- Pawley, R. en P. Courcelle, *Wellington's Belgian Allies 1815* (Oxford 2001).
- Scheltema, J., *De laatste veldtogt van Napoleon Buonaparte* (Amsterdam 1816).
- Tijdlijn van Schellinkhout, http://www.geschiedenisschellinkhout.nl/1851_1875/1851_1875.html.
- Velde, H. te, *Gemeenschapszin en plichtsbesef. Liberalisme en Nationalisme in Nederland, 1870-1918* (Den Haag 1992).
- Vels Heijn, N., *Waterloo, glorie zonder helden* (Amsterdam 1990).
- Vereniging het Metalen Kruis afdeling Rotterdam, http://www.vandervelde.net/1830/vkrdam.htm.

Stolz, Stark und Treu! Geschiedenis en inhoud van de 'Von Sponeck' papieren

Drs. Erwin Rossmeisl

'Große und ehrenvolle Aufgaben harren unser. [...] Für den sieggewohnten deutschen Soldaten gibt es keine Lage, die nicht zu meistern ist. Jeder von uns muß von der Wichtigkeit unserer Aufgabe durchdrungen sein, von unserem Durchstehen hängt Entscheidendes ab! Unter unserer Parole: "Stolz, Stark und Treu" werden wir siegen. Nun vorwärts mit Gott, für Führer und Reich!'
Zo sprak de commandant van de 22. *Luftlande Infanterie Division, Generalleutnant* Hans Emil Otto Graf von Sponeck op 7 mei 1940 in een dagorder zijn manschappen toe.
Nederlandse militairen troffen deze dagorder aan in een bundel documenten afkomstig uit een Duits transporttoestel dat in de vroege ochtend van 10 mei 1940 in de Adelheidstraat te Den Haag was neergestort.
In publicaties over de slag om de residentie in 1940 wordt steevast naar de zogenaamde 'Von Sponeck' papieren verwezen. De vondst van deze stukken zou de intenties van de Duitse aanval op Den Haag aan het licht hebben gebracht. De inhoud van de aangetroffen stukken wordt echter in de literatuur slechts op hoofdlijnen behandeld. In dit artikel zal ik de 'Von Sponeck' papieren, die zich bevinden in de collecties van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), nader belichten.[1] Hierbij zal ik naast op inhoud ook ingaan op de betekenis en de geschiedenis van deze bijzondere documenten.

De *22. Luftlande Infanterie Division*: 10 mei 1940

De *22. Luftlande Infanterie Division (22. L.L. Inf.Div.)* was een infanteriedivisie die sinds 1938 werd opgeleid in het uitvoeren van luchtlandingen. Daarmee had het zichzelf gekwalificeerd als luchtlandingseenheid.[2] Deze divisie vormde samen met de *7. Fliegerdivision* een *Luftlandekorps* en stond onder bevel van *Generalleutnant* Kurt Student.[3]
Het *Luftlandekorps* kreeg in de aanval op Nederland een tweeledige opdracht. De *7. Fliegerdivision*, een parachutistendivisie, zou worden ingezet om de bruggen bij Moerdijk, Dordrecht en Rotterdam te veroveren. De opdracht van de *22. L.L. Inf.Div.* was om de vliegvelden Valkenburg, Ockenburg en Ypenburg te veroveren. Vervolgens moest de divisie oprukken naar Den Haag om bij verrassing de koningin, de regering en de militaire leiding gevangen te nemen.[4] Verrassing en snelheid waren de pijlers waarop dit gewaagde huzarenstuk zou rusten. Deze militaire operatie, met als codenaam *Fall Festung*, zou worden uitgevoerd met voor die tijd uiterst moderne middelen: luchtlandingseenheden en parachutisten.
Om de landingen veilig te laten verlopen diende de Nederlandse verdediging van de vliegvelden te worden uitgeschakeld door luchtaanvallen. Vervolgens moest een bataljon *Fallschirmjäger* de laatste weerstand op de vliegvelden uitschakelen, waarna de eigenlijke landingen van de divisie 'veilig' konden plaatsvinden. De parachutisten hadden eveneens de opdracht de toegangswegen naar de vliegvelden af te grendelen om zo eventuele Nederlandse tegenaanvallen te verijdelen. Voor deze opdracht had de *7. Fliegerdivision* tijdelijk een bataljon Fallschirmjäger afgestaan aan Von Sponecks divisie. De *22. L.L. Inf.Div.* telde

[1] Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag, collectie Von Sponeck, toegang 505.

[2] F.A. von Metzsch, *Die Geschichte der 22. Infanterie-Division* (Kiel 1952) 8-10.

[3] Voor een uitvoerig overzicht van de samenstelling van de *22. Infanterie Division* zie: Georg Tessin, *Verbände und Truppen der Deutsche Wehrmacht und Waffen SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*, Band 4. Die Landstreitkräfte 15-30. (Frankfurt a N. 2002) 176-177. Voor een overzicht van de Duitse voorbereidingen van de luchtlandingen in Nederland zie: *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg*, Militärgeschichtliches Forschungsambt (Stuttgart 1979-2008).

[4] Herman Amersfoort en Piet H. Kamphuis, *Mei 1940: de strijd op Nederlands grondgebied* (Den Haag 2005).

Een Duitse militair bewaakt zwaarbeschadigde Junkers JU52 transportvliegtuigen, mei 1940.
Fotocollectie Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Den Haag (NIMH), AKL 036005.

ongeveer 10.000 man. Hiervan zouden als gepland op 10 mei in etappes 5.000 militairen landen op Ypenburg, 3.500 op Valkenburg en de rest op Ockenburg.[5] Na de landingen zouden de Duitse militairen vanaf de vliegvelden concentrisch oprukken naar het centrum van Den Haag.

De aanval van de parachutisten op de vitale as Moerdijk-Rotterdam was een succes, de uitvoering van Von Sponecks opdracht daartentegen liep uit op een fiasco.

De Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht, generaal H.G. Winkelman, had rekening gehouden met de mogelijkheid van een Duitse 'coup de main' tegen het regeringscentrum. Zijn vrees werd in april 1940 door een dergelijke Duitse aanval op Denemarken en Noorwegen, *Operation Weserübung*, bevestigd. Daarom kreeg de commandant van de Vesting Holland, luitenant-generaal J. van Andel van hem extra eenheden toebedeeld. Deze kon daarmee de verdediging van de vliegvelden op het laatste moment versterken met infanterie, depottroepen en luchtafweer.[6]

De landingen van de *22. L.L. Inf.Div.* verliepen in de ochtend van 10 mei bepaald niet vlekkeloos. Hevige luchtafweer en oriëntatieproblemen bij Duitse vliegers leidden ertoe dat de parachutisten verspreid en ver verwijderd van hun doelen terechtkwamen. Het verzamelen van de eenheden vergde veel kostbare tijd. Door deze vertraging ging het beoogde verrassingselement grotendeels verloren. Tijdens de landingen op Ypenburg en Ockenburg vlogen de Duitse toestellen regelrecht in Nederlands vuur, hetgeen resulteerde in een inferno van brandende vliegtuigwrakken. Ondanks de krachtige verdediging wisten de Duitsers beide vliegvelden in de ochtend van 10 mei na hevige strijd te veroveren. De verovering van Valkenburg verliep meer volgens plan, maar daar konden de toestellen door de drassige bodem niet of slechts met grote moeite opstijgen om versterkingen aan te voeren. Net zoals op Ypenburg versperde op Ockenburg een reeks uitgebrande of onbruikbaar geraakte Duitse toestellen het landingsterrein, waardoor de luchtlandingseenheden er geen gebruik van konden maken. Hoewel de Duitsers dus in de ochtend van 10 mei de vliegvelden in handen kregen, konden

[5] Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 187.

[6] U. Künzi, *Einsatz deutscher Luftandetruppen Den Haag, 10.5.1940*, (Militärschule II 1987) 32.

De commandant van de *22. Luftlande Infanterie Division*, Generalleutnant Hans Graf von Sponeck in het boscomplex bij Ockenburg op 10 mei 1940.
NIMH.

zij dit succes niet uitbuiten. Door het uitblijven van versterkingen en tegenaanvallen van Nederlandse eenheden, moesten zij uiteindelijk de drie vliegvelden nog diezelfde dag prijsgeven.
Von Sponeck zelf had volgens de planning in de vroege ochtend van 10 mei op Ypenburg moeten landen, maar week vanwege de ravage op dit vliegveld uit en landde met zijn toestel even buiten Ockenburg. Op en rond dit laatste vliegveld verzamelden zich die dag ongeveer 600 Duitse militairen. Na een gecoördineerde tegenaanval van Nederlandse infanterie- en artillerie-eenheden, dreigden de Duitsers op het vliegveld omsingeld te raken. Vanwege gebrek aan artillerie-steun en een beperkte munitievoorraad besloot Von Sponeck zich terug te trekken op het nabijgelegen boscomplex. In de avond van 10 mei ontving hij daar een order van de *Chef des Lufkommandoambtes Generalleutnant* Kesselring om af te zien van de inname van Den Haag en met zijn eenheid richting Overschie bij Rotterdam te trekken om zich daar te verenigen met de overige eenheden van zijn divisie.[7]

De *22. L.L. Inf.Div.* raakte dus vanaf het eerste moment in de problemen. Veel transporttoestellen waren door het Nederlandse vuur vernietigd of konden niet meer opstijgen om versterkingen aan te voeren. Daarnaast waren veel eenheden verspreid terechtgekomen, waardoor het verrassingselement van de aanval verloren ging. Niet alleen de materiële maar ook de personele verliezen waren hoog. Van de divisie sneuvelden naar schatting 500 militairen en raakte een tweevoud daarvan gewond.
Bovendien maakten Nederlandse eenheden gedurende de strijd om de vliegvelden veel krijgsgevangenen. Hun aantal loopt in de literatuur uiteen van 800 tot 1200. Het merendeel hiervan behoorde tot de *22. L.L. Inf.Div.* en werd op 13 en 14 mei vanuit de haven van IJmuiden naar Groot-Brittannië afgevoerd.[8]

De geschiedenis van de 'Von Sponeck' papieren

In de vroege ochtend van 10 mei stortte in de Adelheidstraat te Den Haag een aangeschoten *Junker* neer.

[7] Amersfoort en Kamphuis, *Mei 1940*, 189-204.

[8] Idem, 207. Zie ook: E.H. Brongers, *De slag om de residentie*, 8e druk (Soesterberg 2004).

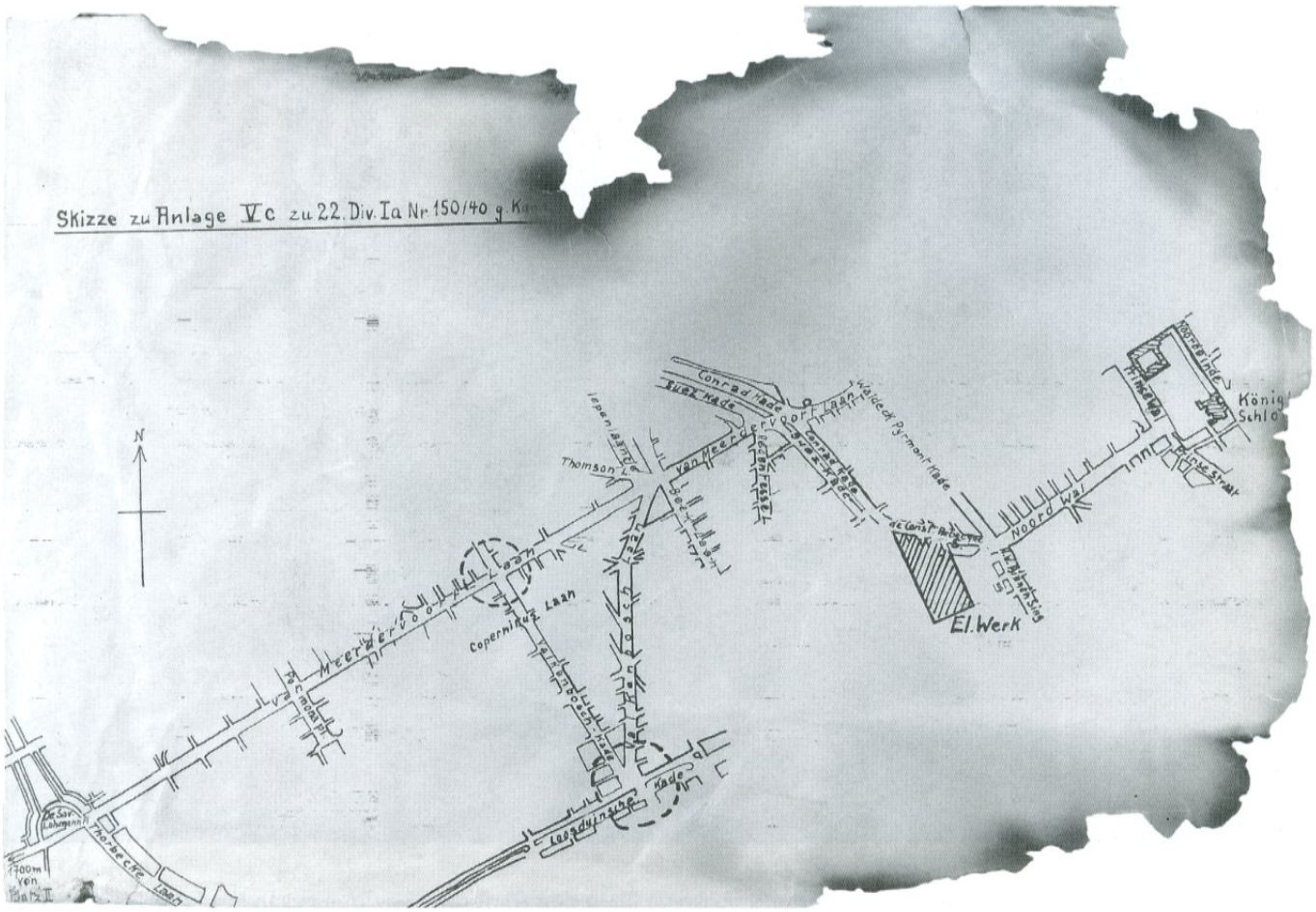

Plattegrond met de route van *Landeplatz II* (Ockenburg) naar het *Königliches Schloss* (paleis Noordeinde).
NIMH, Von Sponeck, 505, inv.nr. 58.

Temidden van de enorme ravage trof een Haagse politieagent documenten aan op het lichaam van één van de gesneuvelde bemanningsleden en overhandigde deze aan reserve luitenant-kolonel H.Ch.E. van Ede van der Pals.[9] Het was direct duidelijk dat de stukken belangrijke informatie bevatten over de Duitse aanvalsplannen.

Van Ede van der Pals begaf zich met de kostbare informatie in allerijl naar het Algemeen Hoofdkwartier aan het Lange Voorhout en overhandigde daar de buitgemaakte stukken aan stafofficieren die de inhoud ervan direct betrokken bij de planning van tegenmaatregelen. Gezien de aanwezige bataljonsorders en plattegronden, behoorde deze bundel vermoedelijk toe aan de commandant van de 5e compagnie van het 65e Regiment Infanterie.

In de namiddag van 10 mei heroverde een compagnie van het Regiment Grenadiers het vliegveld Ockenburg op de Duitsers. Het vliegveld lag bezaaid met vliegtuigwrakken. Tijdens het doorzoeken van een deels uitgebrand Duits transporttoestel vond één van de Nederlandse militairen eveneens een bundel met operationele orders, inlichtingenmateriaal en gedetailleerde plattegronden van Den Haag. De commandant van de 13e mitrailleurcompagnie, reservekapitein C.G. van der Putten, bracht hierop per motor direct de stukken naar het Algemeen Hoofdkwartier. Hier overhandigde hij de bundel aan kapitein C.M. Olifiers die werkzaam was bij Sectie III (Inlichtingen) van de Generale Staf.

Wat al in 1940 de 'Von Sponeck' papieren is gaan heten, bestaat in werkelijkheid dus uit twee bundels die onafhankelijk van elkaar zijn gevonden. Beide bundels bevatten geheime inlichtingen over het Nederlandse opperbevel, de militaire eenheden in de omgeving van Den Haag, de omliggende vliegvelden en het Koninklijk Paleis. Tijdens de bestudering ervan op het Algemeen Hoofdkwartier zijn ze door elkaar geraakt of simpelweg samengevoegd. De documenten zijn vervolgens uit veiligheidsoogpunt op 14 mei afgegeven aan een ambtenaar van het Departement van Buitenlandse Zaken met het verzoek

[9] NIMH, Von Sponeck, 505, inv. nr. 70.

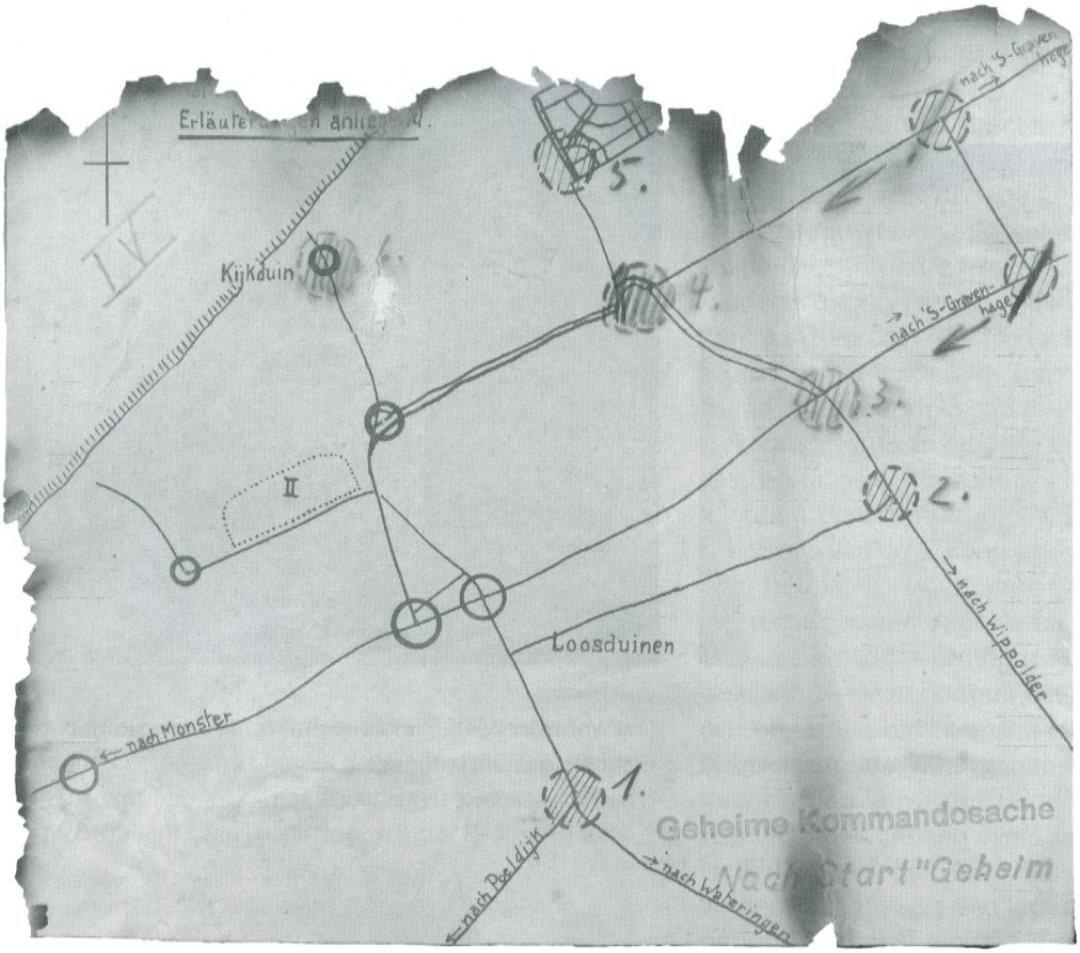

Plattegrond *Skizze Landeplatz II* met daarop het vliegveld Ockenburg. De gearceerde cirkels geven de posities aan die eenheden van de *22. Luftlande Infanterie Division* ter beveiliging van het vliegveld moesten bezetten.
NIMH, Von Sponeck, 505, inv.nr. 53.

ze onder te brengen bij het gezantschap van een neutrale mogendheid. De ambtenaar droeg hierop de stukken over aan de Amerikaanse gezant in Den Haag die ze, na de opheffing van dit gezantschap door de Duitsers op 15 juli 1940, mee nam naar Washington.
Om (de inhoud van) de bundel veilig te stellen waren al eerder maatregelen genomen. In de nacht van 12 op 13 mei waren er op het Algemeen Hoofdkwartier fotokopieën gemaakt. Deze werden ter hand gesteld aan de Britse, Franse en Belgische militaire attachés. Vermoedelijk zijn de stukken vernietigd toen de betrokken attachés Nederland moesten verlaten.[10]
Na aankomst in Washington heeft de Amerikaanse inlichtingendienst er een memorandum over opgesteld, waarna ze zijn overhandigd aan het Nederlandse gezantschap te Washington.[11] Om er zeker van te zijn dat de stukken niet verloren zouden gaan, zijn ze opnieuw gekopieerd en in drievoud naar Londen gestuurd. Hier kwam de bundel andermaal in handen van inlichtingenofficier Olifiers die nog op tijd naar Londen was uitgeweken. In het voorjaar van 1941 verscheen er van zijn hand een rapport getiteld: *Rapport betreffende de Duitse voorbereiding voor den aanval op 's-Gravenhage op 10 mei 1940.*[12] Dat het rapport bij de samenstelling ervan het doel had 'te doen strekken tot propagandistische doeleinden' blijkt overduidelijk uit het gezwollen taalgebruik. Het rapport werd vervolgens verzonden naar het Departement van Oorlog in Nederlands-Indië en het Nederlandse gezantschap in Washington waar het werd toegevoegd aan de daar nog aanwezige originele stukken. Van enig propagandistisch gebruik is verder niets meer terechtgekomen. Het *War Office* in Londen heeft overigens nog wel in oktober 1940 een vertaling van de stukken voor het Britse leger

[10] Idem, inv. nr. 75.
[11] Idem, inv. nr. 78.
[12] Idem, inv. nr. 75.

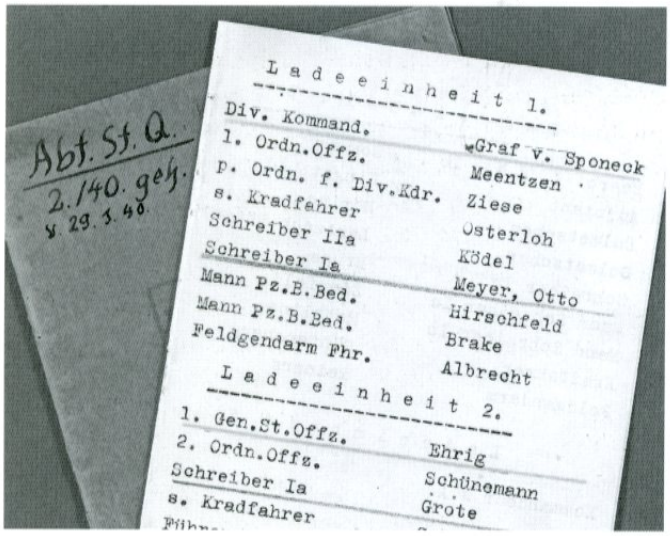

Abt. St. Q.
2./40. geh.
v. 29.3.40.

L a d e e i n h e i t 1.

Div. Kommand.	Graf v. Sponeck
1. Ordn.Offz.	Meentzen
2. Ordn. f. Div.Kdr.	Ziese
3. Kradfahrer	Osterloh
Schreiber IIa	Ködel
Schreiber Ia	Meyer, Otto
Mann Pz.B.Bed.	Hirschfeld
Mann Pz.B.Bed.	Brake
Feldgendarm Fhr.	Albrecht

L a d e e i n h e i t 2.

1. Gen.St.Offz.	Ehrig
2. Ordn.Offz.	Schünemann
Schreiber Ia	Grote
3. Kradfahrer	

Overzicht van de *Lade einheiten* per transporttoestel van de staf van de *22. Luftlande Infanterie Division*, gedateerd 29 maart 1940.
NIMH, Von Sponeck, 505, Inv.nr. 2.

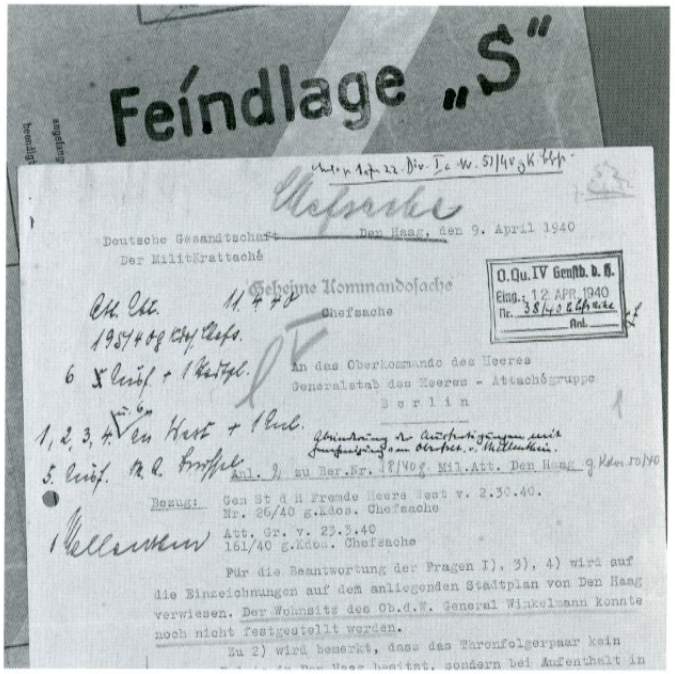

Feindlage „S"

Chefsache

Deutsche Gesandtschaft — Den Haag, den 9. April 1940
Der Militärattaché

O.Qu.IV Genstb. d. H.
Eing.: 12. APR. 1940
Nr. 38/40 Chefsache
Anl.

Geheime Kommandosache
Chefsache

An das Oberkommando des Heeres
Generalstab des Heeres - Attachégruppe
Berlin

Anl. 2 zu Ber.Nr. 17/40 g. Mil.Att. Den Haag g.Kdos. 10/40

Bezug: Gen St d H Fremde Heere West v. 2.30.40.
Nr. 26/40 g.Kdos. Chefsache
Att. Gr. v. 22.3.40
161/40 g.Kdos. Chefsache

Für die Beantwortung der Fragen 1), 3), 4) wird auf die Einzeichnungen auf dem anliegenden Stadtplan von Den Haag verwiesen. Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann konnte noch nicht festgestellt werden.

Zu 2) wird bemerkt, dass das Thronfolgerpaar kein

Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann könnte noch nicht festgestellt werden'
NIMH, Von Sponeck, 505, inv.nr. 35.

uitgegeven.[13] Na de oorlog belandden de stukken bij Buitenlandse Zaken die ze ten slotte in het najaar van 1947 overhandigde aan de Afdeling Krijgsgeschiedenis van de Generale Staf. De inhoud van de 'Von Sponeck' papieren is later in grote lijnen verwerkt in deel vier van het stafwerk *De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II*.[14]
Al met al had de bundel gedurende de oorlogsjaren een ware odyssee gemaakt. Na de oorlog bleef er echter verwarring bestaan over de exacte herkomst en samenstelling van de bundel. In een poging deze onduidelijkheid definitief uit de wereld te helpen stuurde een lid van de Enquêtecommissie Regeringsbeleid in maart 1948 een brief naar het hoofd van de Afdeling Krijgsgeschiedenis, generaal-majoor b.d. V.E. Nierstrasz. Hij ontving het verzoek de geschiedenis van de documenten te onderzoeken. Hierop benaderde Nierstrasz de samensteller van het Van Sponeck rapport, majoor Olifiers en de officieren die de stukken op het Algemeen Hoofdkwartier hadden gebracht, luitenant-kolonel Ede van der Pals en reservekapitein Van der Putten. Ook benaderde hij sergeant-majoor Pricker die gedurende de meidagen in 1940 op het Algemeen Hoofdkwartier onder meer belast was met het vervaardigen van de eerste reeks fotokopieën. Hoewel het onderzoek de herkomst van de bundels op hoofdlijnen bevestigde, bevatte de verklaringen van genoemde militairen over de tijdstippen van overdracht nog tegenstrijdigheden.[15]

De inhoud van de 'Von Sponeck' papieren

De op 10 mei aangetroffen documenten hebben waarschijnlijk deel uitgemaakt van een groter geheel en waren bestemd voor commandanten van eenheden behorende tot de *22. L.L.Inf.Div.* Ze bevatten een bonte mengeling aan inlichtingen, operationele orders, organisatieschema's, voorschriften en plattegronden. De bundel die op 10 mei in de Adelheidstraat werd gevonden bestond uit één omslag en behoorde vermoedelijk toe aan de commandant van de 5e compagnie (2e bataljon) van het 65 Regiment Infanterie.

[13] *Periodical Notes on the German Army No.33. The operations of the 22nd Infantry Division (air-borne) in The Hague area in May, 1940* (General Staff, War Office, October 1940) NIMH, dossier 557/4.

[14] 'Algemeen overzicht van de strijd om en in de vesting Holland (zonder het Oostfront), De strijd tegen de luchtlandingstroepen rondom 's-Gravenhage' in: *De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II. Hoofddeel 3, Nederlands verdediging tegen de Duitse aanval van 10-19 mei1940; Deel 4. De strijd om en in de vesting Holland (zonder het Oostfront). Onderdeel A en D* (Den Haag 1954) 27-29.

[15] NIMH, Von Sponeck, 505, inv. nr. 81.

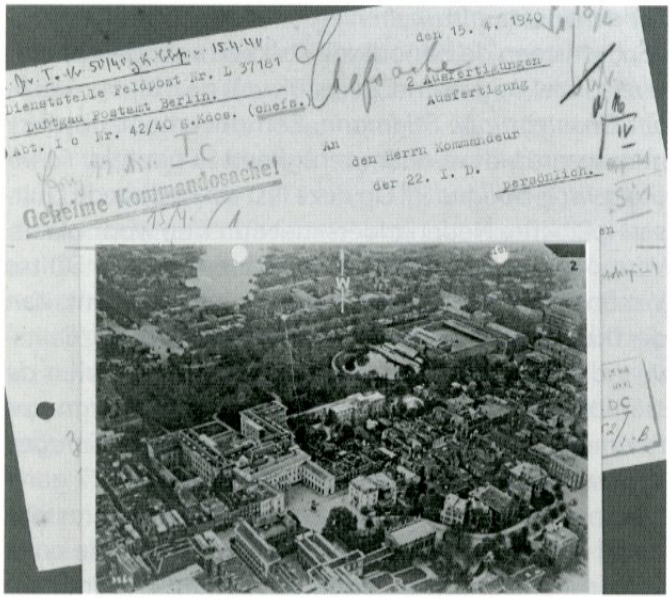

Geheime Kommandosache! Een brief gericht aan de commandant van de *22. Luftlande Infanterie Division*, Generaal-leutnant Von Sponeck, met als bijlagen plattegronden en een luchtopname van Paleis Noordeinde, 15 april 1940. NIMH.

De bundel die op Ockenburg werd aangetroffen bestond uit drie omslagen: *Befehl für den Einsatz der Division Ic* (Oranje omslag), *Ic Heft E* (Rode omslag met diagonale gele streep) en Feindlage "S" (Blauwe omslag met diagonale gele streep).
De brede gele streep op twee van de omslagen verwijst hoogstwaarschijnlijk naar *Fall Gelb*: de codenaam voor de overval op Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk in mei 1940. Deze drie omslagen waren vermoedelijk in bezit van de staf van de *22. L.L. Inf. Div.*
Het gros van de stukken bevat het stempel: *Geheime Kommandosache, Nach start "Geheim".* Beide bundels vertonen aan de randen brandschade.

De Adelheidstraat: II-65RI

De omslag *II-65RI* is zoals eerder beschreven afkomstig uit een Duitse *Junker* die was neergestort in de Adelheidstraat. In dit toestel bevonden zich militairen die deel uitmaakten van de 5e compagnie van het 65 Regiment Infanterie. Deze compagnie had de opdracht gekregen om te landen op *Landeplatz II* (Ockenburg). Een gedeelte van de compagnie zou op het vliegveld achterblijven om deze ter verdediging in te richten en een gedeelte zou oprukken naar het regeringscentrum.
Wat bij deze bundel direct in het oog springt, is de bataljonsorder.[16] Hierin staat gedetailleerd beschreven welke opdrachten dit bataljon moest uitvoeren. Deze order bevatte tevens algemene aanwijzingen voor het militaire optreden, zoals richtlijnen voor het vorderen van voertuigen en het maken van krijgsgevangenen. Ten aanzien van de Nederlandse burgerbevolking wordt opgemerkt: 'Die Bevölkerung ist zuvorkommend zu behandeln, doch keine Verbrüderung'. De bekendste stukken uit deze bundel zijn de getekende plattegronden.[17] Deze in veelvoud aanwezige plattegronden dienden uitgereikt te worden aan de manschappen van de 5e compagnie en gaven de route aan naar het paleis Noordeinde en de haven van Scheveningen. Zoals blijkt uit de bataljonsorder, hielden de Duitsers ernstig rekening met mogelijke aanvoer van geallieerde versterkingen over zee. Om die reden beschouwden zij het bezetten van de haven van Scheveningen van groot strategisch belang. In één van de in deze omslag aanwezige *Feindnachrichtenblätter* wordt een uitspraak gedaan over de militaire kracht van het Nederlandse leger. Als verdedigende partij zou het volgens de Duitsers een leger zijn waarmee rekening gehouden moest worden. Echter: 'Der Kampf gegen die niederländische Wehrmacht ist ein Kampf gegen einen moralisch und waffentechnisch unterlegenen Gegner. Jede der Division entgegentretende Truppe muss vernichtet werden, ehe es ihr gelingt, Verstärkungen heranzuziehen. Nur durch rücksichtloses Draufgehen und äusserste Kühnheit in jeder Gefechtslage ist der Kampf gegen die niederländische Wehrmacht zu einem besleunigten Ende zu führen'.[18]

Ockenburg: *Befehl für den Einsatz der Division Ic*

Hoewel in de map *Befehl für den Einsatz der Division Ic* in tegenstelling tot de stukken afkomstig uit de Adelheidstraat, het operatiebevel ontbreekt, spreken de bij het *Befehl* behorende bijlagen boekdelen. De hierin verwerkte gegevens, veelal verstrekt door de Duitse militaire attachés in Nederland, zijn verzameld tussen begin april en 10 mei 1940. De meest opvallende bijlage is een Nederlandse "Cito" plattegrond van Den Haag waarbij een legenda is gevoegd waarop 23 voor de Duitsers belangrijke locaties staan aangegeven.[19] Bovenaan de lijst staat: *Königliches Schloss. Haupteingang von der Noordeinde.* Vervolgens staat

[16] Idem, inv. nr. 61.
[17] Idem, inv. nrs. 53, 54, 57, 58.
[18] Idem, inv. nr. 62.
[19] Idem, inv. nr. 13.

aangegeven het *Marineministerium, Sitz des Ob. Kdo. d. Wehrmacht, Haupteingang von der Lange Voorhout, wahrscheinlich Nebeneingänge von der Hooge Nieuw Str. und der Querstrasse*. Verder staan onder andere op de lijst aangegeven: *Schloss der Prinzessin Juliana, Kriegsministerium, Aussenministerium, Huis ten Bosch, Alexander-Kaserne, en de Tr. Üb. Pl. Waalsdorp*. Opvallend is dat naast een indicatie van de (vermoedelijke) aanwezige militaire bewakingseenheden ook de ingangen van de complexen worden vermeld.
In *Anlage VII Besondere Anordnungen für sonstige Massnahmen im Besetzten Feindgebiet* staat een aantal tot de verbeelding sprekende opmerkingen.[20] Zo moest ter bevordering van de mobiliteit van de eenheden gedurende de opmars naar Den Haag, ieder gemotoriseerd of bespannen voertuig binnen handbereik gevorderd worden. De oprukkende eenheden dienden zelfstandig maatregelen te treffen om gevangen genomen militairen te bewaken. Tevens waren de commandanten op de hoogte van het gegeven dat zich in Den Haag Duitse burgers bevonden die als informant fungeerden. Zij beschikten over een speciale *Ausweis* die diende als legitimatiebewijs. Deze informanten mochten bovendien een beroep doen op militaire steun.
Voor het onderlinge zendverkeer gedurende de operatie kregen de eenheden van de 22. L.L. Inf.Div. markante en creatieve schuilnamen zoals *Bauchredner, Papagai, Stiefmütterchen, Lippenstift, Nähmaschine, Salpeter, Unmensch of Manschettenknopf*.[21]
Naast de bijlagen bevat deze map ook overzichten van de *Lade einheiten* van de transporttoestellen en de locaties en tijden waarop de landingen moesten plaatsvinden.[22] Op deze landingsoverzichten, opgesteld begin maart 1940, is duidelijk de verdeling van de eenheden naar landingsterrein te zien. Zo verwijst *Landeplatz I* naar vliegveld Valkenburg, II naar Ockenburg en III naar Ypenburg. Tevens bevat deze map, net zoals de bundel afkomstig uit de Adelheidstraat, een aantal *Feindnachrichtenblätter*. Deze stukken bevatten inlichtingen over de samenstelling, verplaatsingen en dislocatie van Nederlandse eenheden in de omgeving van Den Haag.

Ockenburg: *Ic Heft E*

In omslag *Ic Heft E* bevindt zich naast een aantal stukken van tactische aard, zoals overzichten van seincodes en lichtsignalen, een memorandum getiteld *'Bei Sondereinsatz mitzunehemen'*.[23] In deze handgeschreven lijst staan de benodigde stukken voor de operationele inzet opgesomd. Eén stuk valt daarbij op: *Stärke der Einsatzgruppe Feldmann*. Een document uit deze map waarop deze naam terugkomt is getiteld *'Fahndungsliste–Holland'*.[24] Op deze lijst staan door de Duitsers gezochte Nederlanders met adres en woonplaats. Vermoedelijk betrof het hier personen die door Duitse V-männer (*Vertrauenssmänner* = informanten) aan de Duitse autoriteiten waren aangemerkt als 'Duitsvijandig'. Een ander stuk in deze map dat gezien de stempeling eveneens afkomstig is van *Einsatzgruppe Feldmann* betreft een lijst getiteld *'Grössere Garagen in Den Haag'*.[25] Op deze lijst staan maar liefst 77 garages met bijbehorend adres vermeld. Een interessant detail is dat in potlood voor al deze garages de code van de dichtstbijzijnde landingslocatie staat aangegeven. Deze markeringen bevestigen de opdracht dat de eenheden die vanaf de vliegvelden naar Den Haag moesten oprukken, zo snel en zo veel mogelijk voertuigen moesten vorderen.
Ook kregen de commandanten, zoals blijkt uit een *Merkblatt über das Verhalten in Feindesland*, duidelijke richtlijnen wat wel en niet was geoorloofd in veroverd gebied.[26] Zo was het bijvoorbeeld verboden om zonder te betalen levensmiddelen bij winkels of particulieren mee te nemen en was het van groot belang in vijandelijk gebied te waken voor iedere dwaling die de eer van het *Feldgrau* kon bezoedelen. Over plundering waren de richtlijnen duidelijk: daarop stond de doodstraf. Wel was het geoorloofd om middelen te vorderen die van direct militair operationeel belang waren zoals voertuigen, paarden of brandstof. Bij verzet mocht volgens de instructie, met toestemming van de commandant, dwang worden toegepast. Deze richtlijnen waren op 14 maart 1940 door Von Sponeck ondertekend.

Ockenburg: *Feindlage "S"*

Op het hierboven beschreven memorandum staat ook de map *Feindlage "S"* vermeld. Deze map is de derde map van de bundel die op Ockenburg is aangetroffen en blijkt volgens de nog aanwezige inhoudsopgave grotendeels compleet te zijn. *Feind-*

[20] Idem, inv. nr. 15.
[21] Idem, inv. nr. 16.
[22] Idem, inv. nr. 11.
[23] Idem, inv. nr. 21.
[24] Idem, inv. nr. 23.
[25] Idem, inv. nr. 30.
[26] Idem, inv. nr. 31.

lage "S" is onmiskenbaar een inlichtingendossier. De informatie in dit dossier is afkomstig van V-Männer en via Duitse attachés in Nederland verzonden aan het *Oberkommando der Heeres* (OKH), *Generalstab des Heeres–Attachégruppe Berlin*, de *Oberbefehlhaber der Luftwaffe* en het *Armeekommando 18*. Deze informatie is vervolgens bewerkt en ter beschikking gesteld aan de staf van de *22. L.L. Inf. Div.* Inhoudelijk geven de documenten informatie over het Koninklijk Huis, de Generale Staf en de dislocaties van Nederlandse militaire eenheden in de omgeving van Den Haag. Tevens blijkt uit deze stukken dat de Duitse militaire attachés in opdracht van de Duitse legerleiding als informant optraden. Zo schrijft het Duitse militaire gezantschap in Den Haag op 9 april 1940 aan het OKH in Berlijn: 'Der Wohnsitz des Ob.d.W. General Winkelmann könnte noch nicht festgestellt werden'. Over prinses Juliana en prins Bernhard meldde de attaché: '[...] wird bemerkt, dass das Thronfolgerpaar kein eigenes Palais in Den Haag besitzt. In den regel bewohnt das Thronfolgerpaar das von der Königin-Mutter Emma übernommen Schloss Soestdijk'.[27] Een Duitse luchtopname van het paleis Noordeinde is als bijlage aan dit stuk toegevoegd. Verder vermeldden de berichten van *Feindlage "S"* nauwkeurig de adressen van hoofdkwartieren en staven. Ook de locaties van luchtafweeropstellingen en wegversperringen zijn nauwgezet in de berichten uitgewerkt. Bijgevoegde plattegronden dienden ter verduidelijking van de verstrekte gegevens.

Debacle

Het liep, als bekend, allemaal anders. Hoe gedetailleerd de overval op Den Haag ook was gepland, door de sterke Nederlandse verdediging op 10 mei kwam van het hele plan niets terecht. Von Sponeck overleefde het avontuur en werd voor zijn optreden samen met zeventien andere officieren uit zijn divisie onderscheidden met het ridderkruis.
In een circulaire aan de divisie schreef Von Sponeck dat de inzet van de *22. L.L Inf. Div.* een succes was. Het eigenlijke doel, de gevangennamen van het Koningshuis, de regering en het opperbevel was niet gelukt. Echter de hele landingsoperatie had volgens Von Sponeck de bevelslijnen bij het Nederlandse Hoofdkwartier lamgelegd. Ook hadden de luchtlandingen in de omgeving van Den Haag, naar zijn mening, veel Nederlandse eenheden gebonden, waardoor deze aan het front werden onttrokken.[28] Door het hele debacle viel hij bij Hitler echter uit de gratie. Toen hij in 1942 als commandant van een divisie op de Krim, in de Sovjet-Unie, op eigen initiatief eenheden terugtrok, onthief Hitler hem uit zijn functie. In de zomer van 1944 werd hij beschuldigd van betrokkenheid van een complot tegen Hitler. *Generalleutnant* Von Sponeck werd na een schijnproces op 23 juli 1944 terechtgesteld.[29]
De *22. Luftlande Infanterie Division* had tijdens de inzet in Den Haag aanzienlijke verliezen geleden. Na een periode van herstel in Nederland, België en Duitsland werd de eenheid als infanteriedivisie ingezet in Roemenië. Vanuit hier nam de divisie deel aan de veldtocht tegen de Sovjet-Unie: operatie *Barbarossa*. Als onderdeel van *Gruppe Süd* vocht de divisie op de Krim en was zij betrokken bij de verovering van de vesting Sebastopol. In het najaar van 1942 werd de divisie nog eenmaal ingezet als luchtlandingsdivisie bij de strijd om Kreta. Tot het najaar van 1944 bleef de divisie hier gestationeerd. In november 1944 werd ze naar Macedonië en vervolgens naar Kroatië verplaatst, waar ze tot het voorjaar van 1945 een bittere strijd tegen partizanen voerden.[30]

Besluit

Het Nederlandse opperbevel zag in de 'Von Sponeck' papieren, zoals de stukken al in 1940 werden genoemd, het bewijs van het 'verraderlijke' karakter van de Duitse overval op Nederland. Vooral de inlichtingenrol die de Duitse attachés vervulden, zorgde voor veel ophef. Zo zijn de rapporten uit 1941 van kapitein Olifiers doorspekt met uitingen van verontwaardiging en getuigen ze van de traumatische uitwerking die het verloop van de ongelijke strijd gedurende de meidagen op het Nederlandse leger had. Anderzijds getuigt dit rapport ook van naïviteit. Het kan niet anders dan dat de Nederlandse regering en de militaire leiding op de hoogte waren van de inlichtingenactiviteiten van Duitsland gedurende de maanden voorafgaande aan de inval in Nederland.
Inhoudelijk gezien geven de 'Von Sponeck' papieren een goed inzicht in de *gründliche* operationele voorbereidingen van de Duitsers. Niet alleen inhoudelijk maar ook vanuit de historische context gezien roept de Von Sponeck collectie een gevoel op van historische sensatie. De 'Von Sponeck' papieren zijn immers een unieke bron voor de Duitse mislukte aanval op Den Haag en daarmee van grote militair-historische waarde.

[27] Idem, inv. nr. 35.

[28] Bundesarchiv/Militärarchiv, RH 26-22/9.

[29] E.H. Brongers, 'Generalleutnant Hans Graf von Sponeck', in: *Mars et Historia* 4 (1989) 11-20.

[30] Metzsch, *Geschichte der 22. Infanterie-Division*, 44 e.v.

Gegevens omtrent den vijand. Indrukken van het oprukkende Japanse leger 1941-1942

Drs. Tristan Broos

Op 7 december 1941 werd de Amerikaanse vloot in de marinebasis Pearl Harbour grotendeels door een Japanse verrassingsaanval uitgeschakeld. Vanaf dat moment rukte het Japanse leger in rap tempo naar het zuiden van de Pacific op. De dag na de Japanse overval op Pearl Harbour verklaarde de Nederlands-Indische regering Japan de oorlog. Op 10 januari 1942 zette het Japanse leger voor het eerst voet op Nederlands-Indische bodem. Het olierijke eilandje Tarakan voor de kust van Noordoost Borneo maakte kennis met de gecombineerde Japanse aanvalskracht van land-, zee- en luchtstrijdkrachten. Binnen drie maanden tijd was Nederlands-Indië veroverd en het KNIL verslagen.
Het Indische leger was nog nooit eerder met de Japanse krijgsmacht in aanraking geweest. Hoe ging het Indische leger hier mee om? In dit artikel zal eerst worden gekeken naar de manier waarop militaire inlichtingen en welke gegevens werden verzameld, om wat voor soort informatie het ging, en naar het vijandbeeld dat zodoende ontstond. Vervolgens zal worden gekeken naar de betekenis van dit inlichtingenmateriaal en naar de juistheid van het vijandbeeld dat de Nederlanders zichzelf daarmee voorspiegelden.

De verzamelde gegevens van vòòr 1941

Doordat keizerlijk Duitsland aan het einde van de 19e eeuw bezig was een grote vloot op te bouwen voelde Groot-Brittannië zijn positie in Europa bedreigd en ging zich qua marine voornamelijk richten op Europa. De Brits-Japanse alliantie van 1902 zorgde er onder meer voor dat Japan als bondgenoot enkele Britse verplichtingen in Azië overnam en een eventuele Russische expansie zou stoppen. Dit Japanse zaakwaarnemerschap en de gedeeltelijke Britse terugtrekking kon gevaar opleveren voor Nederlands-Indië en op den duur leiden tot een onvermijdelijke botsing met Japan. Immers, Nederlands koloniale bezit in Azië was voornamelijk te danken aan Britse bescherming.
Om voorgaande redenen probeerde het Indische leger op allerlei manieren aan gegevens over het Japanse leger te komen. Zo bezochten twee Nederlandse stafofficieren in november 1903 voor het eerst de Japanse herfstmanoeuvres. Deze bezoeken leidden uiteindelijk tot de plaatsing van een militair attaché bij het Nederlandse gezantschap in de Japanse hoofdstad Tokio. De duur was eerst voor een jaar en werd naar drie jaar verlengd. Naast het leren van de Japanse taal moest deze officier ook militaire gegevens verzamelen. Kort na de Eerste Wereldoorlog kwam hieraan een einde doordat Japan lid werd van de Volkenbond en de Vlootverdragen van Washington de Japanse expansie in China indamde. Nu moest de gezant, generaal-majoor van het Indische leger J.C. Pabst, vanaf 1923 zelf militaire inlichtingen gaan verzamelen.
Begin jaren dertig was de strijd in China aanleiding om opnieuw gegevens over de Japanse krijgsmacht te vergaren.[1] Japan stichtte namelijk na een militair expansionistische campagne in 1932 een marionettenstaat in het Chinese Mantsjoerije.[2] In dit kader werden marineofficieren voor 30 maanden aan het gezantschap te Tokio verbonden om zo inlichtingen over de Japanse strijdkrachten te verzamelen, nadat ze eerst een studie Japans aan de Leidse universiteit hadden gevolgd. Legercommandant M. Boerstra (1936-1939) vroeg de gepensioneerde kolonel van de artillerie van het Indische leger H. J. de Fremery om militaire inlichtingen en zijn verslagen naar het Departement van Oorlog in Bandoeng te sturen. De Fremery was oud-adviseur van de Chinese Nanking-regering en woonde nog steeds in de buurt van Sjanghai. Vanaf 1938 tot en met 1940 heeft hij goed gefunctioneerd. Boerstra's opvolger, le-

[1] G. Teitler, 'Het beeld van de vijand. De Japanse krijgsmacht door Nederlandse ogen bezien (1900-1941)' in: *Mededelingen van de Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf, deel 8 (Den Haag 1985)*, 40, 41, 42, 44.

[2] P.M.H. Groen, P. Kuijt, J.J. Nortier, *De Japanse aanval op Java* (Den Haag 1994) 22.

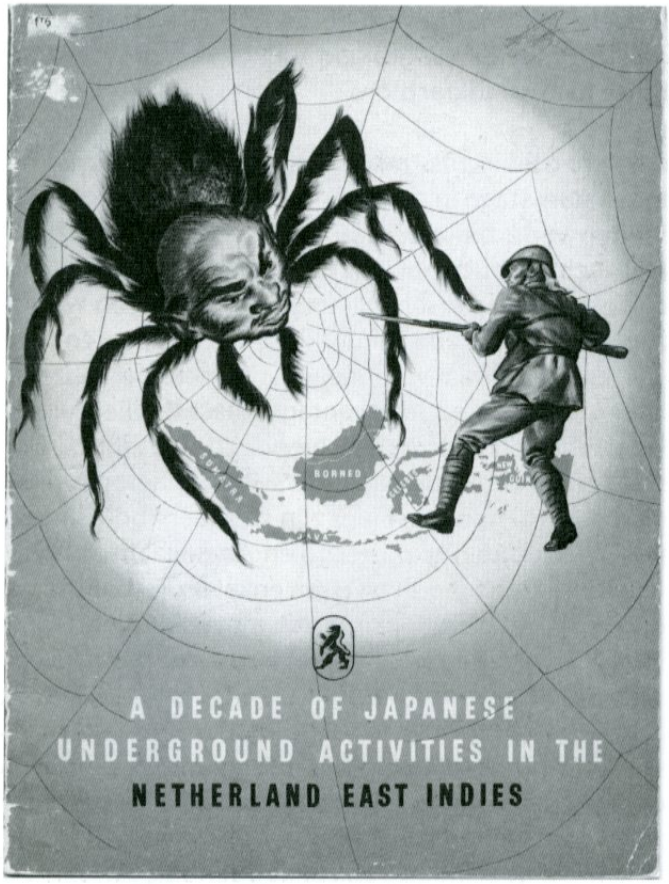

Voorkant van het witboek over Japanse spionage en subversiteiten in Nederlands-Indië uit 1942. Op de voorkant staat een KNIL-militair die zich verzet tegen het web van spionage en intrige. De Japanner is afgebeeld als een spin.
Particulier bezit.

gercommandant G.J. Berenschot (1939-1941) was niet te spreken over De Fremery's verslagen. Zijn rapporten bestonden voornamelijk uit strategische gegevens over de Japanse land- en luchtstrijdkrachten, terwijl de Indische legerleiding logischerwijs juist gegevens wilde hebben over tactische methodes, organisatie, uitrusting en strijdwijze van kleinere eenheden.
In het algemeen wist de Indische legerleiding meer gegevens te verzamelen over het keizerlijke Japanse leger dan over de keizerlijke Japanse marine. Dit kwam doordat de oorlog in China en het grote operatiegebied daar meer mogelijkheden toe bood. Waarneming van de Japanse marine in China kon alleen in combinatie met landoperaties.
De toevallige aanwezigheid van gepensioneerde officieren, rapporten van de Nederlandse ambassades, inlichtingen van buitenlandse waarnemers en toeristische reizen in het verre oosten konden het Indische leger voorzien in militaire gegevens over de Japanse strijdkrachten in China.[3] In het *Indisch Militair Tijdschrift* werd het Japanse militaire expansionisme in Azië al in het begin van de 20e eeuw voor het voetlicht gebracht. Zo stond er in 1922 een artikel van een Duitse majoor, K.G. Gaul, die onder andere de Japanse manoeuvres van 1908 tot en met 1913 had bijgewoond. Zijn artikel wijdde hij aan de 'Gedanken über Japanische Taktik und Strategie' deels gebaseerd op de strijd in de Duits-Chinese kolonie Tsingtau.[4] In 1933 schreef W. van der Poel, kolonel van de infanterie, een uitgebreide verhandeling over het Japanse leger. Vanaf de stichting van het keizerrijk tot en met de complete legersamenstelling van 1925 in een schema gezet.[5] Op 12 oktober 1939 hield de oud-officier J. Fabius een twee en een half uur durende lezing voor 200 leden van de Indische Krijgskundige Vereeniging over zijn tijd in Japan en de oorlog in China. Een verslag van de lezing werd in het *Indisch Militair Tijdschrift* geplaatst.[6]
Het Indische Gouvernement beschikte over een inlichtingendienst die uiteen viel in de politieke inlichtingendienst (PID), de Dienst Oost-Aziatische Zaken (DOAZ), de militaire inlichtingendienst van het KNIL (Koninklijk Nederlands Indisch Leger) en de inlichtingendienst van de Koninklijke Marine. Deze diensten hielden de Japanse expansiedrift nauwlettend in de gaten. De Koninklijke Marine, land- en luchtstrijdkrachten waren al gemobiliseerd voordat het conflict met Japan uitbrak. De Nederlands-Indische inlichtingendienst zorgde ervoor dat Nederlandse onderzeeboten de eerste geallieerde klappen konden uitdelen. Deze aanvalsresultaten waren te danken aan de succesvolle luchtverkenningen. De Nederlandse successen betekenden tevens het einde van de strategische inlichtingen en de overgang naar tactische inlichtingen, waarvan het verschil reeds aan bod kwam, want de geboekte aanvalsresultaten waren te danken aan succesvolle luchtverkenningen. De Nederlandse inlichtingendienst had namelijk de faciliteiten noch de mensen om Japanse orders op tactisch gebied snel te onderscheppen, te decoderen en te vertalen. En dat terwijl veel kleine tactische inlichtingen van groot belang waren, nu het tijdstip van de Japanse invasie op de Nederlands-Indische archipel naderbij kwam.
Overigens waren de Nederlands-Indische, Engelse en Amerikaanse inlichtingendiensten in 1941 en 1942

[3] G. Teitler, 'Het beeld van de vijand. De Japanse krijgsmacht door Nederlandse ogen bezien (1900-1941)' in: *Mededelingen van de Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf, deel 8 (Den Haag 1985)*, 40-44, 46, 47.

[4] K.G. Gaul,' Gedanken über Japanische Taktik und Strategie', in: *Indisch Militair Tijdschrift, 53e jaargang*, Bandoeng 1922. 32-37.

[5] W. van der Poel, 'Een en ander over het Japansche leger', in: *Indisch Militair Tijdschrift*, 64e jaargang, no. 1, Bandoeng 1933, 2-19.

[6] 'Lezing door J. Fabius', in: *Indisch Militair Tijdschrift, 2e halfjaar, 70e jaargang, Bandoeng 1939*, 1039, 1040.

PORTRET VAN DEN VIJAND

'Zoo ziet de Japansche soldaat er uit, die thans in Malakka is. Bij dezen strijd in het oerbosch draagt hij 'singlet and shorts', linnen schoenen met rubberzolen en een stalen helm. Hij is uitgerust met een sub-machinegeweer, reserve-munitie, handgranaten, een veldflesch en een groot kapmes om zich een weg te banen. Uit de 'Javabode' van 6 januari 1942.
Particulier bezit.

niet op de hoogte van de capaciteiten en specialisaties van de ander. Dit werd veroorzaakt door de wens het eigen inlichtingenapparaat en de eigen bronnen te beschermen en kon opgevat worden als normale terughoudendheid en rivaliteit.[7]

Beeldvorming

Op 10 september 1941, circa drie maanden voor het uitbreken van de Pacific-oorlog, verscheen in de Javabode een artikel gebaseerd op een Australisch weekblad met als kop, 'Japan's luchtmacht heeft weinig te beteekenen'. Hierin werd de Japanse luchtmacht vergeleken met de vliegtuigen van de Amerikaanse en Britse luchtstrijdkrachten:

Hun mechaniciëns, monteurs en electrotechnische ingenieurs staan in bekwaamheid en aanpassingsvermogen verre ten achter bij de onze. De vliegtuigen, welke zij produceeren, zijn buitengewoon armzalige copieën. De Japansche vliegtuigen zijn in één woord zoo slecht, dat bij de burgerluchtvaart 10 procent der vliegtuigen elk jaar verongelukt. Honderd per duizend is een schrikbarend percentage. Slechte vliegtuigen en slechte piloten dragen hiervan de schuld ... Bovendien bezitten de Japanners weinig aeronautisch gevoel, en al hun machines zijn slechte nabootsingen van verouderde Europeesche en Amerikaansche modellen. Zij hebben zelven geen enkel bruikbaar model gemaakt. Met betrekking tot gevechtsvliegtuigen stellen Engeland en Amerika Japan hopeloos in de schaduw.[8]

Ook P. van Drimmelen, militie-sergeant bij de Genie op West-Java, gaf in zijn schrijven van 10 december 1941, twee dagen na de oorlogsverklaring aan Japan, te kennen geen hoge dunk te hebben van de Japanse strijdkrachten: 'Hoe zouden de scheelogige, bijziende, krombenige Japanse horden met hun ouderwetse speelgoedbewapening, kartonnen vliegtuigjes, blikken tankjes en versleten geschut, ooit een kans maken tegen 80.000[9] vastberaden Europeanen'.[10] De opvatting van Van Drimmelen was misschien bepalend voor een groot deel van het KNIL en de bevolking, een klein aantal hoge officieren en autoriteiten wist wel beter. Net na de bezetting van Nederland in mei 1940 liet de Indische legercommandant G.J. Berenschot aan zijn chefstaf, toen nog generaal-majoor H. ter Poorten, ontvallen: 'Ik zal blij zijn als het Indische leger het op Java ook vijf dagen uithoudt tegen een invasieleger'.[11] Daarmee sloeg luitenant-generaal Berenschot bewust de spijker op zijn kop, omdat het Indische leger onervaren en slecht geoefend was.
Het Britse opperbevel in Malakka gaf aan het begin van de Pacific-oorlog eveneens te kennen geen hoge pet op te hebben van de Japanners. Terwijl de laatsten met gevechtsvliegtuigen accuraat Hongkong bombardeerden en mitrailleerden. De Britten waren ervan overtuigd dat Duitse piloten in Japanse dienst aan deze

[7] R.D. Haslach, *Nishi no kaze hare, Nederlands-Indische inlichtingendienst contra agressor Japan* (Weesp 1985), 188, 214, 217.

[8] 'Japan's luchtmacht heeft weinig te beteekenen, kwalitatief niet te vergelijken met de Britsche of Amerikaansche', in : *De Javabode, 10 september 1941, 90e jaargang*, 3.

[9] Het preciezere getal lag rond de 94.000 man, waarvan ongeveer de helft bestond uit gevechtsgerede troepen en het overige uit hulptroepen, zoals Stads- en Landwachten, Inheemse militie, Reserve Korpsen etc. *De Japanse aanval op Java*, 305.

[10] P.M.H. Groen, E. Touwen-Bouwsma, *Nederlands-Indië 1942, Illusie en ontgoocheling* ('s-Gravenhage 1992) 94.

[11] *Nederlands-Indië 1942, Illusie en ontgoocheling* ('s-Gravenhage 1992) 95.

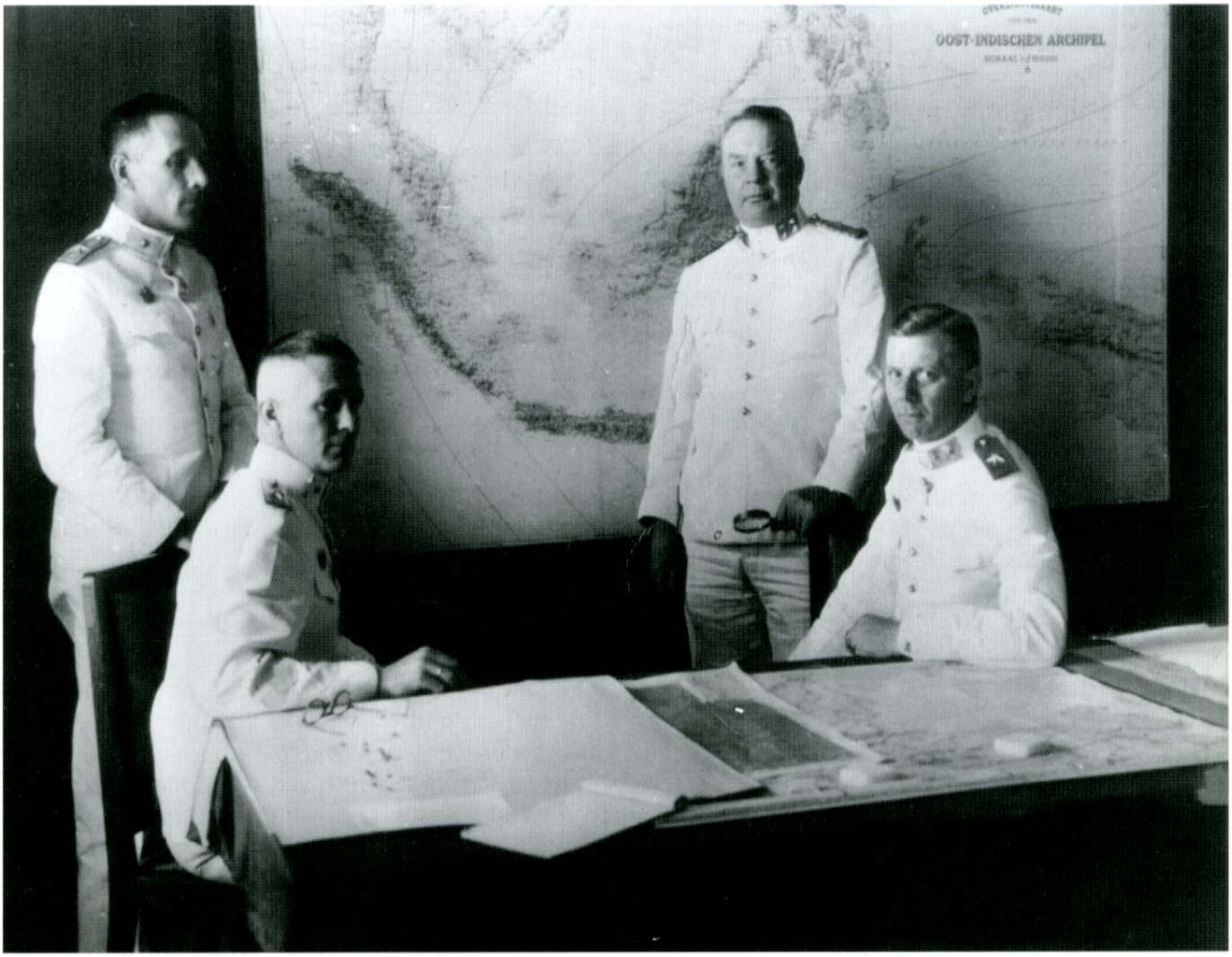

Officieren van de Generale Staf van het KNIL. Van rechts naar links staat, legercommandant, luitenant-generaal H. ter Poorten en waarschijnlijk majoor C.W. van der Eem. Zittend van rechts naar links: Luitenant-kolonel P.G. Mantel en Kapitein D.C. Buurman van Vreeden.
Particulier bezit.

bombardementen schuldig waren.[12] Deze visie zou snel veranderen door de snelle Japanse opmars vanaf 7 december 1941 in Malakka richting Singapore.
Van een geheel andere orde was het Amerikaanse aeronautische tijdschrift US Airservices uit februari 1940. Daar werd in een ooggetuigenverslag van een Amerikaanse luitenant en een correspondent van de *Washington Post* de vooroordelen van de Japanse luchtstrijdkrachten grotendeels ontkracht: 'Do not underestimate her strength in the air'. Hierin werd gewezen op de lange leerschool van de Japanse luchtmacht in de oorlog met China die al sinds 1934 gaande was.[13]
De oorlog in Azië vertoonde aan zowel Japanse als geallieerde kant tekenen van een raciale oorlog; voor de strijd in Nederlands-Indië gold dat niet anders.
Discriminatie en onderschatting van het Japanse leger lag voornamelijk ten grondslag aan de vooroordelen die werden geuit door Europeanen die zich in de 18e en 19e eeuw in verschillende delen van Azië vestigden.[14] De wetenschappelijke en technische voorsprong, westerse religie, rechtspraak, economie en inrichting van de Westerse maatschappijen waren hieraan debet.[15]

[12] Ch. Thorne, *Allies of a kind, The United States, Britain and the war against Japan 1941-1942* (London 1978) 4.

[13] M.J. Ginsbourg, H.S. Mazet, 'So the Japanese can't fly, You may revise your opinion of Nipponese airmen after reading this eye-witness story of aerial operations in China' in: *US Air Services, feature aeronautical magazine commercial and military, february 1940*, 13.

[14] Ondanks de Russische nederlaag in Port Arthur tegen de Japanners in 1904 bleven de raciale vooroordelen bij de Europeanen overeind.

[15] Ch. Thorne, *Allies of a kind* (Londen 1978) 5,7.

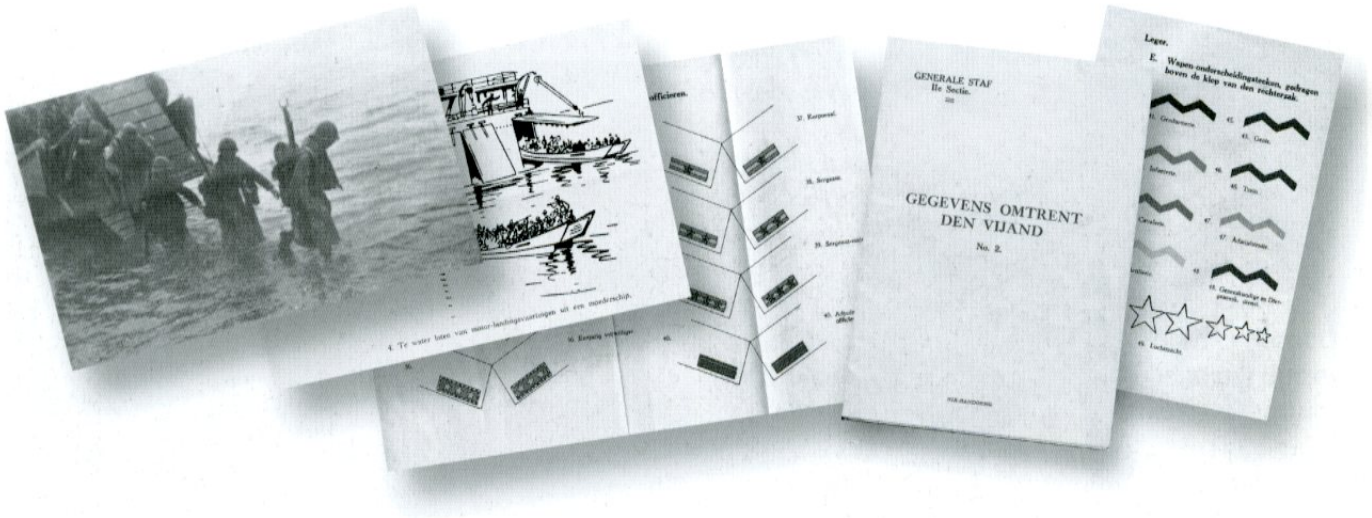

Brochures die op 25 augustus 1941 zijn uitgegeven door de Ve en IIe sectie van de Generale staf van het KNIL. Hierin staan 'Tactisch-technische aanwijzingen' en 'Gegevens omtrent den vijand'.
NIOD, Amsterdam.

Nieuwe tactische gegevens?

Op 25 augustus 1941 verscheen er een aantal brochures met *tactisch- technische aanwijzingen* en *gegevens omtrent den vijand* van de Ve en IIe sectie van de Generale Staf van het KNIL. Deze brochures, zes stuks in totaal, waren niet voor publicatie bestemd en werden summier binnen het Indische leger verspreid. Het geheel bevatte de laatst bekende gegevens van het Japanse leger en werd opgeborgen in een groen linnen étui. De eerste aanwijzing beschreef hoe een vechtwagen door infanterie kon worden uitgeschakeld.[16] Door middel van een bijlage met drie afbeeldingen werd gedemonstreerd hoe de zwakke plekken, rupsbanden, ventilatiegaten en onderkant, konden worden benut om met mijnen of handgranaten de wagen buiten gevecht te stellen.[17] De tweede aanwijzing ging over de bestrijding van luchttroepen (parachutisten). Hierbij werd aandacht besteed aan het in de lucht uitschakelen van vijandelijke transporttoestellen; 'De vijandelijke valschermtroepen werden opgewacht en onder vuur genomen gedurende de daling en onmiddellijk na de landing'.[18]
De andere drie brochures waren *gegevens omtrent den vijand*. Nummer 1 beschreef de organisatie van het Japanse leger. De gegevens met betrekking tot de Japanse cavalerie waren inmiddels achterhaald omdat daar werd gereorganiseerd. De nieuwe gegevens waren nog niet bekend en ontvangen. De luchttroepen bestonden volgens de brochure uit één à twee divisies met een sterkte van 4.000 man, waaronder 3 tot 400 man Duitse en Italiaanse parachutisten.[19] Dat laatste is opmerkelijk, omdat de Indische legerleiding waaronder de Generale Staf van het KNIL, dacht dat door de toevoeging van westerse militairen de militaire waarde van de Japanse parachutisten werd verhoogd. Ook de Britten waren hiervan overtuigd. Overigens bleek die informatie niet correct. Brochure 2 beschreef de uniformering in grote lijnen van het Japanse leger, luchtstrijdkrachten en de keizerlijke Marine. De vaandels, bataljons vlaggen, kentekens van vliegtuigen en rangonderscheidingstekens werden in kleur afgedrukt. Er werd zelfs een simpele tekening van een samoeraizwaard getoond.[20] De laatste brochure beschreef de Japanse landingsmethoden op basis van de strijd in China. Zij landen bij voorkeur kort na middernacht, liefst bij regen en ruw weer. Voorts lieten zwart-wit foto's zien hoe Japanse militairen uit een motorlandingsvaartuig landden en hoe de vaartuigen het moederschip verlieten.[21] Kort gezegd, deze brochures waren voornamelijk gebaseerd op de verzamelde gegevens van vòòr 1941 en bevatten incomplete, reeds bekende en soms ook onjuiste informatie.

[16] Generale Staf, Ve Sectie, *Tactisch-technische gegevens no. 1* (Bandoeng 1941).
[17] Generale Staf, Ve Sectie, *Bijlage behoorende bij tactisch-technische aanwijzingen nr. 1* (Bandoeng 1941).
[18] Generale Staf, Ve Sectie, *Tactisch-technische gegevens no.2* (Bandoeng 1941).
[19] Generale Staf, IIe Sectie, *Gegevens omtrent den vijand no. 1* (Bandoeng 1941).
[20] Generale Staf, IIe Sectie, *Gegevens omtrent den vijand no. 2* (Bandoeng 1941).
[21] Generale Staf, IIe Sectie, *Gegevens omtrent den vijand no. 3* (Bandoeng 1941).

Japanse propagandafoto van Japanse wielrijders die in maart 1942 deels gecamoufleerd Medan op Sumatra binnenfietsen. Particulier bezit.

De Japanners troffen bij hun landing op 10 januari 1942 op het eiland Tarakan vernielde olie-installaties aan. Een herhaling daarvan wilden zij bij de landing op Balikpapan uit alle macht voorkomen. Hierop zonden zij de op Tarakan gevangen genomen KNIL-officieren, G.L. Reinderhoff en A.H. Colijn, als parlementair (onderhandelaar) naar Balikpapan. Zo konden beide officieren ontsnappen, en de commandant van Balikpapan, luitenant-kolonel C. van den Hoogenband, inlichten over de Japanse strijdmethodes. Toen overste Van den Hoogenband van de Japanse plannen op de hoogte was gebracht besloot hij tot de vernietiging van de installaties over te gaan. De kapiteins Reinderhoff en Colijn werden vervolgens naar Java geëvacueerd. Daar kregen zij veel publiciteit en werden onderscheiden met het Bronzen Kruis.[22] Kapitein Reinderhoff, een officier met een in Tarakan opgedane gevechtservaring, werd ingezet om op Java de troepen voor te lichten over de vechtwijze van de Japanners. Hij vertelde van supersoldaten die, slechts gekleed in lendendoek, bij duisternis de stellingen infiltreerden en iedereen afmaakten.[23]

In werkelijkheid ging het niet om oppermachtige soldaten, maar maakte het Japanse leger gebruik van offensieve tactieken, waarbij snelheid, verrassing, mobiliteit, vuur- en stootkracht de speerpunten vormden. Voornamelijk gold dit voor de verkenningsregimenten, waarna de minder mobiele eenheden volgden en werden gesteund door de luchtstrijdkrachten.[24]

Een overmachtig en geharde tegenstander?

Legercommandant luitenant-generaal H. Ter Poorten schreef in zijn naoorlogse verslag over een 'verplette-

[22] J.J. Nortier, *De Japanse aanval op Nederlands-Indië, deel 2 Borneo* (Rotterdam 1992) 124, 140, 142.

[23] J.J. Nortier, 'Het moreel van de landstrijdkrachten van het KNIL tijdens de strijd om Nederlands-Indië', in: *Nederlands-Indië 1942, Illusie en ontgoocheling* (Den Haag 1992) 98.

[24] *De Japanse aanval*, 254.

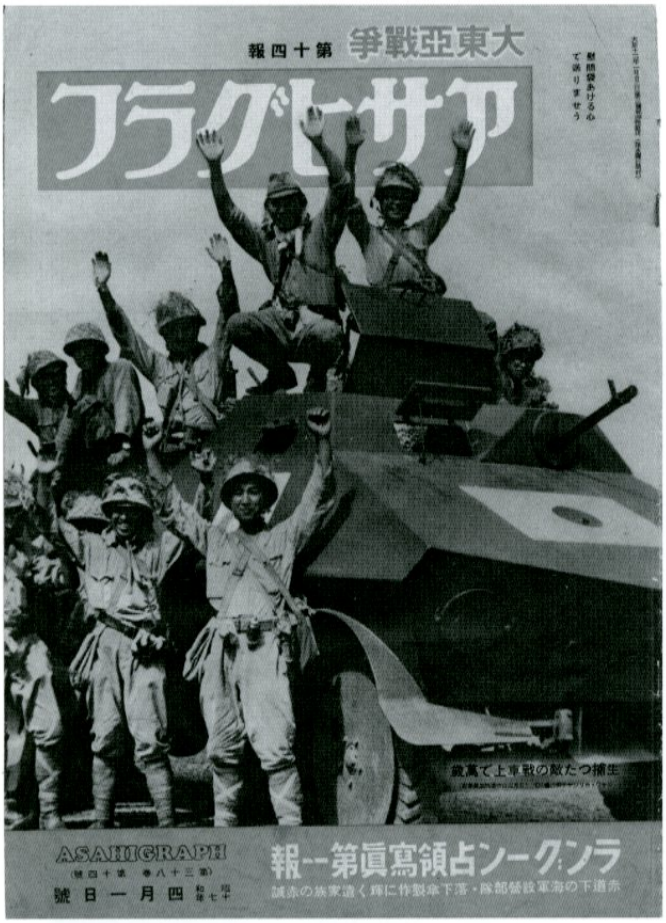

Japans propagandatijdschrift 'Asahigraph' uit 1942. Op de voorkant staan juichende Japanse militairen bij een buitgemaakte KNIL-overvalwagen.
Particulier bezit.

rende overmacht', 'overmachtigen vijandelijke weerstand' en 'de ongeveer achtvoudige overmacht in getalssterkte, de superioriteit in bewapening, oorlogservaring...'.[25] Zijn chefstaf, generaal-majoor R. Bakkers, schreef: 'waar een klein en onvoldoend uitgerust leger zonder oorlogservaring den strijd had aan te binden tegen een overmacht van, in veeljarigen strijd geharde Japansche elitetroepen'.[26] Beide officieren waren zelfs na de capitulatie nog overtuigd van het feit dat het Indische leger de strijd had aangebonden met een overmacht aan vijandelijke elitetroepen. Juist het tegendeel bleek waar te zijn.

Het Japanse 16e leger bestond uit militairen die traditioneel waren gevormd op een harde samurai-leest, dat bestond uit aanvallen en incasseren. Het waren geen 'junglefighters' of elitetroepen, maar ze waren wel geoefend in moderne oorlogvoering en optreden in groot- en kleinschalig verband. Hier tegenover stond het onervaren en slecht geoefende Indische leger dat niet klaar was om in een groot verband te kunnen opereren. Het moreel van de Japanse strijdmacht was uitstekend, dit kwam door de reeks militaire overwinningen tegen de Britten op Malakka en de Amerikanen op de Filippijnen.

De vijandelijke troepenmacht bestemd voor de verovering van Noord- en West Borneo bedroeg 1178 man en was vernoemd naar de generaal-majoor Kawaguchi Kyotake. Deze gevechtsgroep was afkomstig uit Kanton, Zuid-China, en was niet geoefend in het vechten in de jungle en het uitvoeren van nachtelijke landingen. Een deel van de Kawaguchi-gevechtsgroep startte gelijk met een speciaal trainingsprogramma en was nog niet gereed voor gezamenlijk optreden. De sterkte van de Britse troepen gelegen in het Britse deel van Borneo (Miri en Kuching) was 2565 man in totaal en bestond uit Brits-Indische troepen en 'Local Estate Forces'.

In Pontianak, gelegen aan de westkust van Borneo, bevond zich 600 man van het KNIL. De sterkte aan KNIL-troepen in Bandjarmasin, Zuidwest Borneo, bedroeg 950 man.

De Japanse gevechtsgroep, die de Oostkust van Borneo voor haar rekening nam, bestond uit ongeveer 6000 man en stond onder leiding van generaal-majoor Sakaguchi Shizuo. Deze gevechtsgroep kwam vanuit Japan op de Filippijnen, veroverde het aan de Noordoostkust gelegen, olie-eiland Tarakan, en landde op 1 maart 1942 op Kragan, Java. De KNIL-bezetting op Tarakan bestond uit 1365 man. Nadat Tarakan was gevallen veroverde het Sakaguchi-detachement Balikpapan.[27] Balikpapan werd verdedigd door circa 1100 man aan KNIL-troepen.[28] Na de val van ook deze belangrijke oliestad besloot generaal-majoor Sakaguchi, vanwege zware verliezen aan kostbare transportschepen bij de Balikpapan-operatie, deels over land Bandjermasin te veroveren. Een ander deel zou de kustlijn volgen. Vanaf Tanahgrogot over land liep de opmars uit op een drama; het gebied was vergeven van muskieten, bloedzuigers, steile hellingen en diepe ravijnen. Er waren bijna geen wegen op de route van 400 km door het oerwoud, waarvan circa 100 km door dichte jungle, die moest worden afgelegd. Van de 600 meegenomen fietsen was er aan het einde van de mars nog maar één overgebleven. Tijdens deze tocht overleden 9 Japanse militairen door ziekte of gevechtshandelingen en liep 80% malaria

[25] H. ter Poorten, *Verslag omtrent mijn beleid als legercommandant*, Batavia 29 maart 1946, NIMH code/nr. SMG 2/12, 7-9.

[26] R. Bakkers, *Het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger voor en gedurende zijn strijd tegen de Japansche invasie*, NIMH code/nr. SMG 17/6, 84.

[27] J.J. Nortier, *De Japanse aanval op Nederlands-Indië, deel 2 Borneo* (Rotterdam 1992) 34, 35, 97, 103, 146.

[28] P. Meel, *Tanda mata KNIL, foto's en verhalen als herinnering aan het Koninklijk-Nederlands-Indisch Leger* (Dordrecht 1983) 99.

op.[29] Deze actie liet zien dat de Japanners geen ervaren 'junglefighters' waren.
Om de olie-installaties in Palembang, Zuid-Sumatra, onbeschadigd in handen te krijgen, maakten de Japanners gebruik van parachutisten (landleger). De sterkte aan KNIL-troepen in Palembang bedroeg 1250 man, waaronder het Xe Bataljon Infanterie. Op 14 februari 1942 landen 850 Japanse parachutisten, waarvan circa 300 bij het olie-emplacement Pladjoe. De goed bewapende en uitgeruste Menadonese compagnie, behorende tot het Xe Bataljon, zuiverde het terrein en haalde de Japanse vlaggen op de installaties neer.[30]
Ook voor de verovering van Menado, Noord-Celebes, maakten de Japanners gebruik van parachutisten om zo het vliegveld Langoan snel in bezit te krijgen.[31] Deze marine parachutisten (1 Yokosuka SNLF)[32], in totaal 519 man en 2500 man marine landingstroepen, waren afkomstig van Davao (Filippijnen). Op Menado bevonden zich 1500 man aan KNIL-troepen van de 3050 op geheel Celebes aanwezig.[33]
Vanuit Hongkong, via Davao, vertrokken de Kure 1 Speciale marinelandingstroepen (SNLF) onder leiding van majoor Ieki Konosuke tezamen met het Eastern Detachement onder commando van generaal-majoor Ito Takeo naar Ambon. Samen bedroeg de eenheid 5819 man. Het KNIL bestond op Ambon uit 2600 man en kreeg steun van 1100 man aan Australische troepen van de Gull-force.[34] Na Ambon was Timor aan de beurt. Het vliegveld Penfoei bij de hoofdstad Koepang werd op 20 februari 1942 aangevallen door parachutisten van 3 Yokosuka SNLF. Deze operatie mislukte door verbeten verzet van Australische (Sparrow-force) en KNIL-troepen. De Japanse parachutisten verloren 70 man aan doden en gewonden. Het 228e infanterie regiment en 1 Kure SNLF in totaal 4600 man konden de parachutisten niet meer op tijd bereiken. De sterkte van Sparrow-force en de KNIL-troepen bedroeg samen 1600 man.[35]
Het Japanse 16e leger dat Java aanviel bestond uit de incomplete 2e en 48e divisie en uit het versterkte incomplete 230e en 146e regiment. De twee divisies en het 146e regiment hadden eerder aan de campagne in Mantsjoerije, China deelgenomen. De 48e divisie en het 146e regiment hadden daarna nog op de Filippijnen strijd geleverd. Het 230e regiment had gevechtservaring opgedaan in Zuid-China en bij de verovering van Hongkong in december 1941. De commandant van deze strijdmacht was luitenant-generaal Imamura Hitoshi. De kerngroep van het Sakaguchi-detachement werd later toegevoegd. Het 16e leger landde op vier plaatsen aan de Noordkust van Java. In de baai van Bantam, Merak, Eretan Wetan (West-Java) en op Kragan (Oost-Java). De Japanse troepenmacht bestond in totaal uit 47.500 man. Het Java-leger bestond uit 53.300 man aan KNIL-troepen inclusief 5900 man aan bondgenoten.[36]

Besluit

Vòòr het uitbreken van de vijandelijkheden had de meerderheid van het Indische leger geen hoge pet op van het Japanse leger, een klein aantal officieren en autoriteiten wist echter wel beter. Naarmate de vijand steeds dichterbij kwam en de berichten over de strijd steeds ongunstiger werden veranderde de beeldvorming tot overdreven proporties en werden de Japanners als overmachtige superwezens gezien. Van een overdreven veelvoud aan Japanse troepen was echter geen sprake. In de buitengewesten, zoals bijvoorbeeld op Borneo, Celebes, Ambon en Timor was het Japanse leger qua sterkte meestal groter. Bij de aanval op Java was het in de minderheid. De Japanner was absoluut geen supersoldaat, maar had wel reeds gevechtservaring opgedaan in China en was geoefend in de moderne oorlogvoering. Het slecht geoefende en onervaren Indische leger was niet opgewassen tegen deze geharde Japanse troepen. Nieuws over het ongunstige strijdverloop op de Filippijnen en Malakka druppelde ook Nederlands-Indië binnen. De verzamelde gegevens over de vijandelijke gevechtstactieken vòòr en na 1941 waren grotendeels al bekend en gepubliceerd in militaire vakbladen. Sommige gegevens waren alleen in kleine kring bekend.

[29] *De Japanse aanval op Nederlands-Indië, deel 2 Borneo*, 193, 200, 201.

[30] *Tanda mata KNIL*, 110, 111.

[31] G. Nila, R.A. Rolfe, *Japanese Special Naval landing Forces, uniforms and equipment 1932-45, Men at arms 432* (Oxford 2006) 8.

[32] Deze speciale marinelandingstroepen met Yokosuka en Kure waren vernoemd naar de Marinebases in Japan.

[33] J.J. Nortier, *De Japanse aanval op Nederlands-Indië* (Rotterdam 1988), 22, 31.

[34] *De Japanse aanval op Nederlands-Indië*, 121, 127-129.

[35] *Japanese Special Naval landing Forces*, 9.

[36] P.M.H. Groen, *De Japanse aanval op Java*, 44, 53, 253.

Ereteken voor Verdienste van de minister van Defensie

Bert Keers

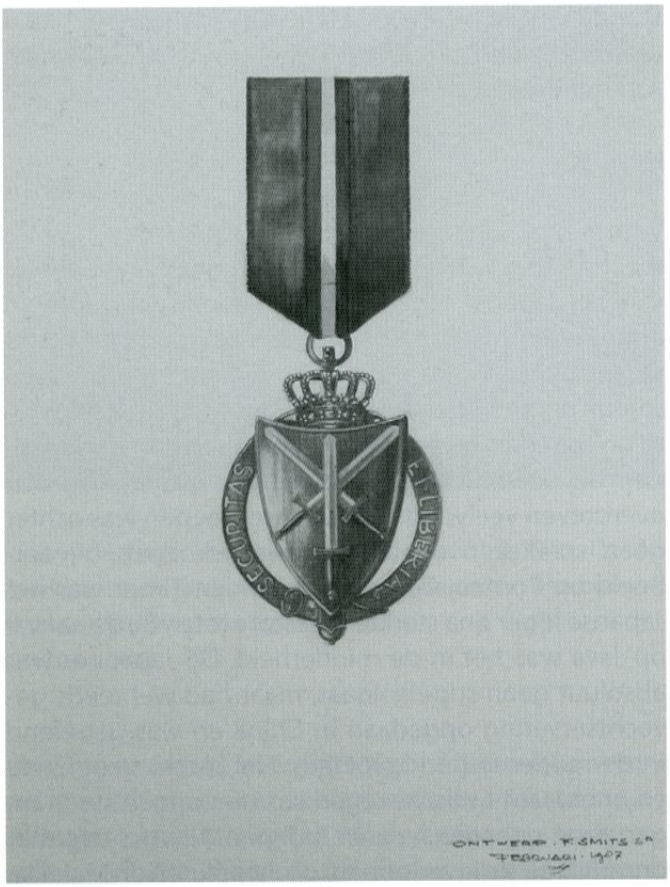

Ontwerp Frans Smits sr. voor een Ereteken voor Verdienste.
Ministerie van Defensie.

Eind jaren tachtig van de vorige eeuw heeft IJk van Wijngaarden kort stilgestaan bij het dan twee jaar ervoor ingestelde Ereteken voor Verdienste van de minister van Defensie.[1] De schrijver heeft toen kort stilgestaan bij deze nieuwe onderscheiding die in het Nederlandse decoratiestelsel werd opgenomen. Nu bijna 25 jaar na de instelling is het een goed moment om de ontwikkeling die deze onderscheiding heeft doorgemaakt aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

De totstandkoming

De eerste gedrukte bron die ik in mijn speurtocht naar de achtergronden van deze onderscheiding ben tegengekomen betreft een memo van het kabinet van de Bevelhebber der Landstijdkrachten dat medio 1984 behandeld moet zijn in de Landmachtstaf, de memo heeft de datum 12 juni 1984. Zeker weten doe ik het niet, maar ik kan me zo voorstellen dat de opzet van de memo ingegeven is door grootscheepse vredesoperatie die de Landmacht in Libanon heeft uitgevoerd. In 1983 verliet Dutchbatt het land om opgevolgd te worden door Dutchcoy dat uiteindelijk in 1985 Libanon verliet.[2] Het moedige optreden in Libanon kon in die tijd niet met een hiervoor bedoelde onderscheiding worden afgedaan.
Dit kwam onder meer doordat in 1953 in een kabinetsbesluit was verordonneerd dat er geen dapperheidonderscheidingen meer mochten worden verleend aan onder oorlogsomstandigheden gevoerde daden gedurende de Tweede Wereldoorlog. Anderzijds was de discussie gaande hoe de woorden 'in den strijd', zoals die staan in de orde reglementen van de dapperheidonderscheidingen, moesten worden geïnterpreteerd. Men vond dat dit alleen van toepassing kon zijn onder oorlogsomstandigheden. De kapingen die Nederland in de jaren zeventig en tachtig meerdere malen in de greep hielden en de grote vredesoperatie in Libanon voerden beide niet het predicaat van 'in den strijd'. Een passende (dapperheids) onderscheiding was dan ook niet zomaar voor handen.
De gegeven onderscheidingen voor de moedige daden in vredestijd betroffen vooral onderscheidingen in de orde van Oranje-Nassau (met de zwaarden). Diverse onderscheidingen zijn zo verleend aan (buitenlandse) militairen bij de geboden hulp tijdens de watersnood van 1953 en aan enkele militairen die bij de ontzetting van de gegijzelden van diverse terreur activiteiten waren betrokken in de jaren zeventig van de vorige eeuw. De medaille voor voortvarendheid

[1] IJk van Wijngaarden, 'Het Ereteken voor Verdienste', in: *Mars et Historia* 3 (1989) 12-14.

[2] B. Schoenmaker, H. Roozenbeek, *Vredesmacht in Libanon* (Den Haag 2004) 385-387.

Voorbeelden ontwerpen Ereteken voor Verdienste Wim Vis.
Ministerie van Defensie.

en vernuft werd toegekend aan de minister-president Dries Van Agt en de minister van Binnenlandse zaken De Gaay Fortmann voor hun handelen na de gijzeling in de Franse ambassade.[3]
Maar het ontbreken van een onderscheiding voor moedige daden in vredestijd is niet de enige noodkreet die in de nota van de landmachtstaf wordt geuit. Het ontbreekt de militaire top ook aan een onderscheiding die uitgereikt kan worden aan personen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de krijgsmacht, en dan in het bijzonder voor verdienste die qua niveau liggen tussen de huidige waarderingen in het kader van het waarderingssysteem en de Koninklijke Onderscheidingen. In het laatste geval moet namelijk veelal gedurende lange tijd op bijzonder voortreffelijke wijze dienst zijn verricht boven het niveau als wat je van iemand in die functie zou mogen verwachten en bovendien ook nog bijzondere prestaties zijn verricht.[4]
Hoe deze nota uiteindelijk bij de hogere leger leiding terecht is gekomen is voor mij nog onduidelijk, wel zie ik dat in een schrijven van hoofd Sectie Onderscheidingen van 14 maart 1985 hij een nadere opmerking maakt bij het eerder genoemde schrijven van de landmachtstaf. Dit schrijven is bedoeld als commentaar van de materie deskundige voor de hogere legerleiding.

In een niet gedateerde nota van het hoofd Bureau Onderscheidingen van het Ministerie van Defensie aan de minister en staatssecretaris van dat departement wordt onder de aandacht gebracht dat er binnen het Ministerie van Defensie behoefte bestaat aan een onderscheiding op relatief hoog niveau waarbij op grond van daarvoor geldende criteria en het vigerende decoratiebeleid geen Koninklijke Onderscheiding kan worden toegekend. Op advies van de minister van Buitenlandse Zaken neemt de minister van Defensie het initiatief en komt met het voorstel om een eigen onderscheiding in te stellen per ministerieel besluit. Deze onderscheiding moest naast moedig en beleidvol optreden in vredestijd ook dienen als contraprestatie voor hoog geplaatste buitenlandse gasten.
In dit verband wordt gedoeld op het verlenen van een onderscheiding wegens:

- officiële bezoeken van hoge buitenlandse militairen, die voor de Nederlandse krijgsmacht iets hebben betekend
- bijzondere verdiensten van buitenlandse civiele en militaire autoriteiten (zoals lokale gezagsdragers in veel voor oefeningen gebruikt gebied of in Nederland geplaatste buitenlandse militairen)
- overige bijzondere verdiensten ten opzichte van de

[3] A. Goote, 'De Grondwet heeft haar Romantiek verloren', in: Vorsten juli (1983) 14-17.

[4] Nota kabinet BDL d.d. 12 juni 1984, p. 3.

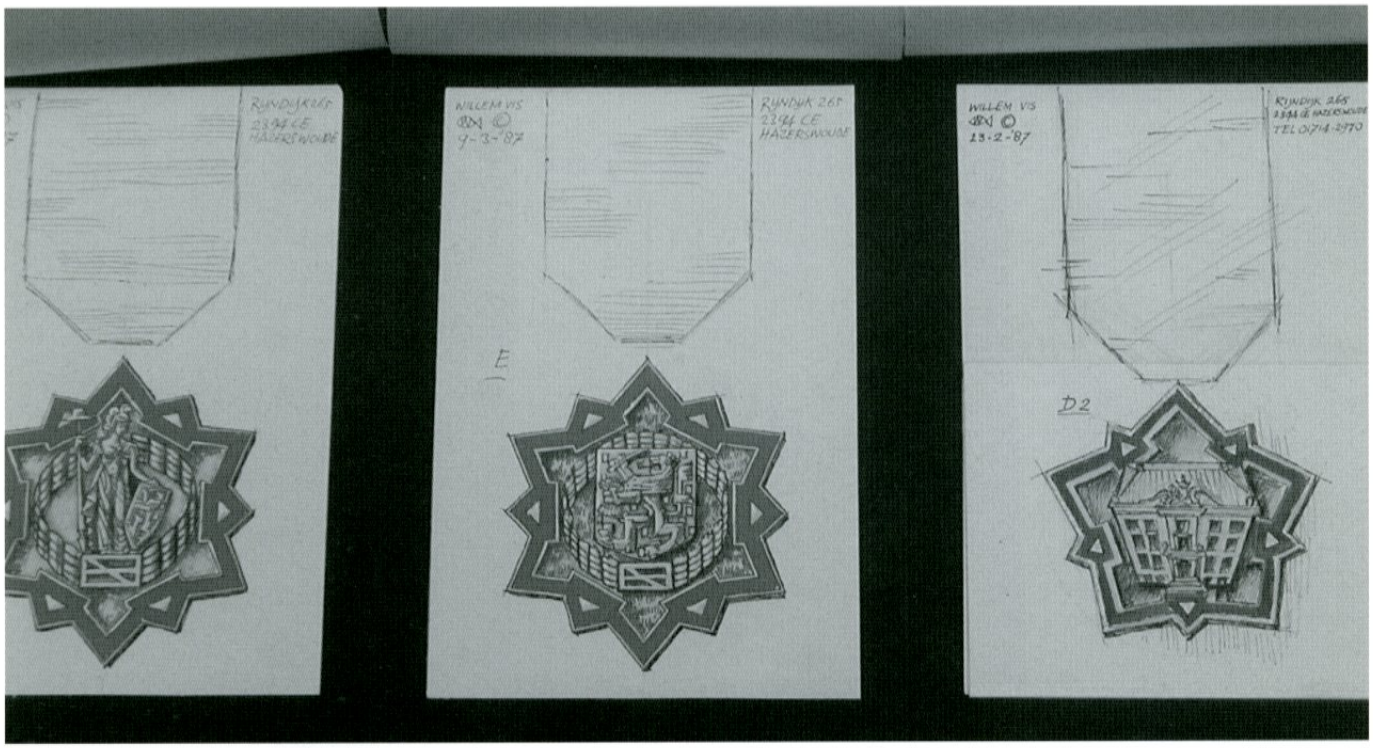

Voorbeelden ontwerpen Ereteken voor Verdienste Willem Vis.
Ministerie van Defensie.

krijgsmacht, die incidenteel van aard zijn
- gevallen van individuele moed in levensbedreigende omstandigheden
- moedig optreden in conflictsituaties (zoals bij gijzelingen en in VN-verband)

De gedachte ging in eerste instantie uit naar een onderscheiding gesplitst in twee categorieën, De eerste categorie met de naam Erester voor Verdienste en een tweede categorie met de naam van Ster voor Verdienste. De Erester zou in goudkleurig metaal kunnen worden uitgevoerd, bestemd als blijk van waardering voor belangrijke buitenlandse bezoekers, terwijl de ster van zilverkleurig metaal kan worden bestemd voor de personen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de krijgsmacht. Waaronder tevens zou kunnen worden begrepen degene die een bepaalde vorm van moed hebben getoond.
Er wordt een concept instellingbesluit gemaakt, maar waarschijnlijk omdat de moedige daden in dit concept instellingsbeschikking te weinig tot uiting zijn gekomen wordt op 3 januari 1986 door de sous chef Operatien van de Koninklijke Landmacht een memo geschreven voor het Interservice Comité Souschefs Operatien met als onderwerp Onderscheidingen, met daarin de behoefte beschreven van het instellen van een onderscheiding voor onder andere:

A. moedig optreden in vredestijd
B. bijzondere verdiensten

In een interne nota van 26 november 1986 van het hoofd van het Bureau Onderscheidingen aan de minister geeft eerst genoemde aan dat na onderzoek gebleken is dat de Verenigde Staten, Frankrijk, de Duitse Bondsrepubliek, België en Spanje, Nederlandse militaire autoriteiten decoreren bij een officieel bezoek met een daarvoor in het betreffende land bestaande decoratie. Het feit dat buitenlandse militaire autoriteiten die Nederland officieel bezoeken, niet voor een decoratie in aanmerking kunnen worden gebracht wordt dan ook als minder passend ervaren.[5] De nieuwe decoratie wordt met voortvarendheid opgepakt.
Op 2 april 1987 ontvangt de minister van Defensie (dr. Wim van Eekelen) een amice brief van zijn collega op Buitenlandse zaken (mr. Hans van den Broek) waarin laatstgenoemde aangeeft in te kunnen stemmen met de nieuw in te stellen onderscheiding, die hij dan abusievelijk noemt: 'Ereteken van Verdienste'. In de laatste paragraaf van de brief geeft Van den Broek het advies om naast de kanselier der Nederlandse Orden ook de directeur van het kabinet der Koningin van dit voornemen in kennis te stellen. Alle obstakels zijn, ten minste voor het Ministerie van Defensie, uit de weg geruimd en de minister kan met een gerust hart de Ministeriele

[5] Brief A. Kuiper aan Minister van Defensie, 26 november 1986.

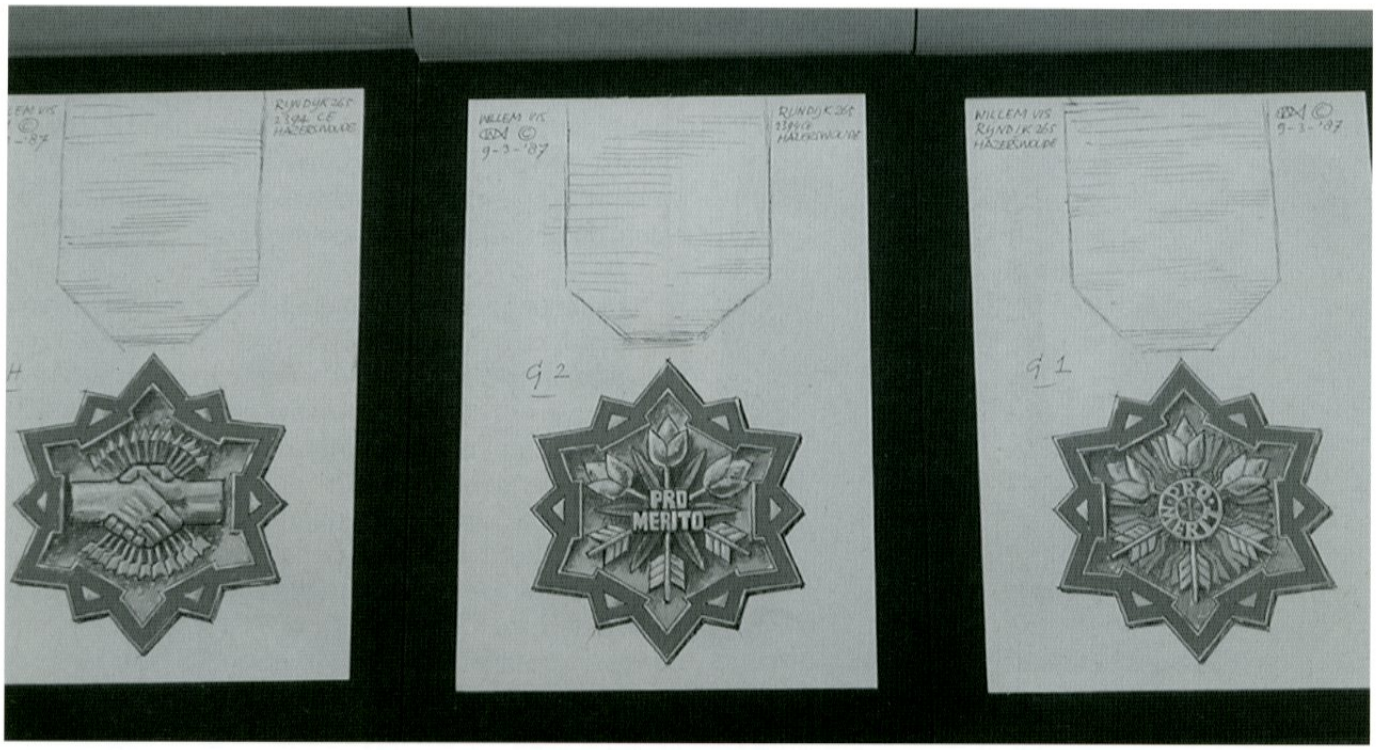

Voorbeelden ontwerpen Ereteken voor Verdienste Willem Vis.
Ministerie van Defensie.

beschikking tekenen. Het Ereteken voor Verdienste is een feit. Het ontwerp kwam voor het eerst niet bij de heer Frans Smits sr. vandaan, hoewel hij wel een ontwerp voor een onderscheiding heeft gemaakt, zie afbeelding 1, maar bij de bekende medailleur Willem Vis. De heer Vis heeft wel meer dan tien verschillende ontwerpen gemaakt, zie afbeeldingen 2-4.
Op 18 mei 1988 komt echter al de eerste aanvulling op de in het jaar ervoor ingestelde Ministeriele besluit, in het voorliggende jaar zijn inmiddels vijf eretekenen toegekend.
Deze aanvulling is een Ministeriele kennisgeving met betrekking tot het op 16 april 1987 ingestelde Ereteken voor Verdienste. De reden om deze aanvulling uit te brengen is gelegen in het feit dat defensieonderdelen het Ereteken voor Verdienste dachten te gebruiken als 'troostprijs medaille'. Als een aanvraag voor een Koninklijke Onderscheiding werd afgewezen, werd alsnog een Ereteken voor Verdienste aangevraagd. Maar wat het Ereteken voor Verdienste juist zo apart maakte was dat het niet ging om de langdurige prestatie, maar om een bijzondere prestatie die de decorandus had geleverd ten behoeve van de krijgsmacht.
In de periode die aanvangt wordt het Ereteken voor Verdienste zowel als onderscheiding voor moedig optreden verleend als ook om verdienste aan de Nederlandse krijgsmacht te onderscheiden. Onder de alinea over de uitreikingen valt te lezen hoeveel eretekenen per jaar zijn uitgereikt in Goud en Zilver, aan Nederlanders en niet-Nederlanders. In totaal zijn tot op vandaag zeven zilveren exemplaren uitgereikt voor moedig optreden. Het is maar eenmaal voorgekomen dat aan een persoon eerst de zilveren en later 'bij bevordering' het gouden Ereteken voor Verdienste is toegekend, dat was voor de generaal der mariniers Patrick Cammaert.

Evaluatie moment

Eind jaren negentig werd een werkgroep ingesteld met betrekking tot het Ereteken voor Verdienste onder leiding van de kolonel Remco Seijn, de huidige voorzitter van de Commissie van Advies voor het Draaginsigne Gewonden, die zich boog over het Ereteken voor Verdienste. In totaal werden vijf bijeenkomsten belegd. Uit een analyse van de notulen blijkt dat het merendeel van de tijd is besteed aan andere onderscheidingen dan het Ereteken voor Verdienste. Wel werd de mogelijkheid onderzocht om de twee varianten van het Ereteken voor Verdienste te vervangen door een viertal varianten waaronder een Ereteken voor Verdienste die om de hals gedragen kon worden. Een voorbeeld hoe deze onderscheiding er uit zou moeten gaan zien is nog bewaard gebleven, zie afbeelding 5. Uiteindelijk komt het niet tot een verandering en blijft alles bij het oude. Opvallend is overigens dat het in 2010 ingestelde Ereteken voor Verdienste van de minister van Buitenlandse Zaken deze variant wel heeft.
Hoewel het instellingsbesluit niet wijzigt komt een

Niet ingestelde commandeur versie Ereteken voor Verdienste.
Ministerie van Defensie.

toekenninggrond voor het Ereteken voor Verdienste, namelijk die van moed, sterk onder druk te staan door het instellen per 16 juni 1999[6] van de commissie dapperheidonderscheidingen (CDO). Deze commissie wordt in het leven geroepen om de minister van Defensie te adviseren over de Nederlandse dapperheidonderscheidingen. Een voorbeeld waarbij zowel het Ereteken voor Verdienste als dapperheidonderscheiding is toegekend geldt voor marinier Dirk A. Vonk. Hij krijgt op 10 juni 1993 het Ereteken voor Verdienste in zilver toegekend wegens zijn daden van moedig optreden in Cambodja. De daden van deze marinier worden ook in de heringestelde Commissie Dapperheidonderscheidingen getoetst. Hier werd zijn optreden in Cambodja door de CDO beoordeeld en kwam men tot de conclusie dat zijn optreden het toekennen van een dapperheidonderscheiding rechtvaardigde. Bij Koninklijk besluit van 17 januari 2002 krijgt de inmiddels tot korporaal der mariniers bevorderde militair het Bronzen Kruis toegekend voor moedige daden.[7] Zie ook afbeelding 6 voor de miniatuur groep.

Commissie Toekomst Decoratiestelsel

Het kon dan ook niet uitblijven dat het gehele decoratiestelsel binnen het Ministerie van Defensie onder de loep werd genomen. In 2001 werd de Commissie Toekomst Decoratiestelsel ingesteld.
Deze commissie doet in haar eindverslag in 2001 met betrekking tot het Ereteken voor Verdienste diverse voorstellen die nader zijn uitgewerkt door een implementatie commissie als aanvulling op het oude besluit, dit betreft de volgende punten:[8]

1. Enkele beperkende bepalingen worden geschrapt, waardoor het Ereteken voor Verdienste de aangewezen onderscheiding is ter erkenning en waardering van uitzonderlijke activiteiten en bijzondere verdiensten jegens de krijgsmacht en onder andere niet meer gebruikt wordt voor erkenning van moedig gedrag en levensreddend optréden, waarvoor meer specifieke onderscheidingen bestaan (dit laatste gebeurde al geruime tijd niet meer, maar wordt nu geformaliseerd).
2. Het voorstelformulier wordt vervangen door een voor de toetsing en advisering beter bruikbaar exemplaar en tevens wordt, ter ondersteuning van de indiener, een toelichting aan dit formulier toegevoegd.
3. De adviescommissie krijgt een bredere samenstelling (uitbreiding met vertegenwoordigers van alle krijgsmachtdelen en DICO) ter bevordering van de betrokkenheid en bekendheid met het Ereteken voor Verdienste.
4. Er is een evaluatiemoment voorzien, na twee jaar uitvoeringspraktijk conform de hierbij voorgestelde wijzigingen.

Met dit nieuwe besluit is het de bedoeling dat het Ereteken voor Verdienste kan worden toegekend aan een ieder die een uitzonderlijke prestatie heeft geleverd dan wel zich op uitzonderlijke wijze verdienstelijk heeft gemaakt voor de Nederlandse krijgsmacht. De minister (mr. A.H. Korthals) tekent dit nieuwe voorstel op 23 juli 2002. Daarbij gaf hij aan dat de onderscheiding alleen mocht worden uitgereikt door hemzelf of, door een door hem aangewezen persoon met de rang van een vlagofficier.
De adviescommissie zoals die in 2002 wordt beschreven heeft veel weg van een Poolse landdag. De instelling ervan was tegen de zin in van het toenmalige hoofd van het Bureau Onderscheidingen wegens het onwerkbare karakter ervan. De commissie zou moeten bestaan uit:

- De secretaris-generaal, voorzitter tevens lid.
- De chef van het kabinet van de chef defensiestaf, lid.

6 Instellingbesluit Commissie Dapperheids Onderscheidingen, DO 031/99001954.

7 KB van 17 januari 2002, nr. 02.000314.

8 Nota van Hoofd Sectie Onderscheidingen aan Minister van Defensie, 15 juli 2002.

Miniatuur set marinier Dirk A. Vonk.
Collectie auteur.

- De krijgsmachtadjudant, lid.
- Een vertegenwoordiger van de marine, lid.
- Een vertegenwoordiger van de landmacht, lid.
- Een vertegenwoordiger van de luchtmacht, lid.
- Een vertegenwoordiger van de KMAR, lid.
- Een vertegenwoordiger van de DICO, lid.
- Het hoofd van de Sectie Onderscheidingen, lid en tevens secretaris.

Als blijkt dat na 2002 voor het toekennen van het Ereteken voor Verdienste steeds meer aanvragen worden ingediend en ook meer Eretekenen voor Verdienste worden verleend, moet worden vastgesteld dat het door de Commissie Toekomst Decoratiestelsel in 2002 geformuleerde doel bereikt is. Namelijk: 'de bevordering van de betrokkenheid en bekendheid met het Ereteken voor Verdienste'. Zoals al eerder aan de orde kwam in de Werkgroep Ereteken voor Verdienste bleek dat ook hier veel kostbare vergadertijd besteed werd aan het praten over onderscheidingen die binnen de defensie organisatie in gebruik zijn, en in veel mindere mate over het doel van de advies commissie van het Ereteken voor Verdienste. Het behandelen van de voorstellen bracht met zich mee dat met een dergelijk grote commissie de benodigde tijd van indienen tot akkoord, sterk toenam. De doelstelling van de bredere bekendheid van het ereteken is behaald en de tijd voor beoordelingen door de grootte van de commissie werd te lang. Daarom is in overleg met de Kabinetchefs van de vier krijgsmachtdelen en het DICO besloten in de praktijk de commissie voor toekenning in de vorm van de oude commissie, van drie leden, in ere te herstellen. Een besluit waardoor de slagvaardigheid van het toekenningproces enorm werd bevorderd. Om ook de andere onderwerpen toch een plaats te blijven geven is later besloten om een Permanent Overlegorgaan Decoraties in te stellen. Hierin zijn alle krijgsmachtdelen vertegenwoordigd evenals de Traditiecommissie van de krijgsmacht. Dit overleg start in 2008.
Tot zover de evolutie van een onderscheiding zoals die in de afgelopen kwart eeuw heeft plaatsgevonden. Het is prachtig om te zien hoe een onderscheiding zich aan weet te passen aan nieuwe ontwikkelingen die zich in de samenleving voordoen.

Faleristische bijzonderheden

Voor de echte liefhebber van de onderscheiding wil ik in dit hoofdstuk per paragraaf de bijzonderheden rond deze bijzondere onderscheiding chronologisch het licht doen laten zien.

Voorzijde Ereteken voor Verdienste in goud met dames opmaak.

Ontwerp
Voor het ontwerp wordt deze keer niet gekozen voor de heer Frans Smits sr. (die de onderscheiding zelf ontvangt in mei 2003) die er overigens wel eentje maakt, zie afbeelding 1, maar voor de heer Willem Vis, een bekend beeldhouwer en medailleur. De opdracht tot ontwerp wordt in 1987 aan de heer Vis gezonden. De heer Vis is gevraagd om een ontwerp in te leveren die volkomen afweek van de reeds bestaande ordetekens. Als schrijver van dit artikel heb ik een uitvoerige mail van de heer Willem Vis ontvangen waarin hij zijn ervaringen met deze opdracht uitvoerig beschrijft.[9] Over de verschillende gemaakte ontwerpen zegt hij zelf: 'Voordat het definitieve ontwerp gekozen werd zijn er een 20-tal verschillende ontwerpen gemaakt. De reden hiervan is dat men mij bij de aanvang op het Ministerie nl. uitdrukkelijk verzocht om een 'geheel nieuw ontwerp te maken zonder de tot nu toe gebruikelijk symbolen als bv. Ned. Leeuw, Anker, Arend etc.'
'De vorm van de onderscheiding is de gestileerde weergave van een vesting, dit benadrukt het defensieve karakter van onze strijdmacht. De eeuwenlange verbondenheid met het water (zee, rivieren, polders enz.) wordt eveneens gesymboliseerd door de blauwgeëmailleerde gracht die het geheel omgeeft.'

Het Ereteken
Het Ereteken wordt uitgevoerd in goud of in zilver, en bestaat uit de Nederlandse Leeuw gaande over een onklaar anker, beneden vergezeld van een vliegende adelaar, de kop naar rechts, alles in reliëf binnen een omlijsting bestaande uit een smalle rand in de vorm van zes bastions, een nassau-blauwe geëmailleerde omlijsting waarin zes ravelijnen en een smalle rand waarin zes grote en zes kleine punten, zie afbeelding 7. Aan de achterzijde staan eveneens in reliëf de woorden 'Minister van Defensie' en 'Koninkrijk der Nederlanden'.

Lint
Het lint van de onderscheiding is een blauw moiré lint van 37 mm breed met aan de boorden een rode baan 3 mm, gevolgd door een witte baan van 2 mm. Gestrekte lengte van het lint is 12 cm, de lengte van het lint in opgemaakte toestand is circa 5 cm. Aan de achterzijde van het lint is een speld aangebracht welke in opgestoken toestand niet zichtbaar mag zijn.
Het lint is qua kleuren nagenoeg een kopie van het Amerikaanse *Distinguished Service Cross*,[10] zie afbeelding, de kleur rood daarvan is iets lichter, maar ook van de niet officiële Nederlandse herinneringsmedaille Fort Honswijk 1915,[11] zie afbeelding 8. De heer Ben Luiten, van de afdeling Decoratiebeleid & Toekenning Onderscheidingen wist mij echter te verzekeren dat dit lint echter los van deze bestaande gevallen gekozen is en dat enige overeenkomst op louter toeval berust.

Oorkonden
De oorkonde is gekozen uit een drietal ontwerpen, die gemaakt zijn naar een ontwerp van de heer Maarten Balyon. De oorkonde die uiteindelijk is gekozen is op enkele kleine punten aangepast. De oorkonde is qua formaat groter dan tot dan toe gebruikelijk was. De eerste exemplaren werden in 1989 bij de SDU besteld in een oplage van 250 stuks in goud en 150 stuks in zilver. Vanaf 2002 is ook een presentatie map, tevens bewaar map, geïntroduceerd waarin zowel de oorkonde als het Ministerieel besluit zijn ondergebracht.[12]

Nieuw Ereteken voor Verdienste

Zo denk je alle informatie bij elkaar gezocht te hebben om het Ereteken voor Verdienste te beschrijven van de minister van Defensie, komt een bericht op het web

[9] E-mail van Willem Vis aan schrijver, 28 april 2006.
[10] J.E. Strandberg, R.J. Bender, *The call of duty* (San Jose 1994) 60-67.
[11] B. Wagenaar, C. Mulder, H. Meijer, *Orders and Decorations of the Netherlands* (Z.p. z.j.) 85-86.
[12] Brief P. Horbowiec, 15 juli 2002.

Voor- en keerzijde Fort Honswijk medaille.
Collectie auteur.

te staan dat ook de minister van Buitenlandse Zaken een Ereteken voor Verdienste heeft ingesteld. Na het gegeven advies waarop eind jaren tachtig de minister van Defensie besloot om een eigen Ereteken voor Verdienste in te stellen komt de minister van Buitenlandse Zaken met eenzelfde idee. De eerste aan wie het nieuw ingestelde Ereteken voor Verdienste van de minister van Buitenlandse Zaken is verleend is de oud-minister van Buitenlandse Zaken de heer Maxime Verhagen. Het bericht op de website van Buitenlandse zaken luidt als volgt:
'Ereteken voor Verdienste voor vertrekkend bewindsman Verhagen'
Oud-minister Maxime Verhagen kreeg donderdag bij zijn vertrek uit het ministerie het Ereteken voor Verdienste in goud van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De versierselen werden hem namens de nieuw aangetreden minister Rosenthal omgehangen door secretaris-generaal Ed Kronenburg. De hoogste ambtenaar van het ministerie prees Verhagen om diens bijzondere en persoonlijke verdiensten voor het ministerie en de internationale betrekkingen van het Koninkrijk der Nederlanden. Verhagen is de eerste die deze huisonderscheiding van het ministerie ten deel valt.[13]
Maar het voert te ver om in dit artikel daar verdere aandacht aan te besteden, ik hoop daar in een vervolg artikel op terug te komen.

Afsluitend

Ik heb in dit artikel stilgestaan bij een bijzonder onderscheiding die het Nederlandse decoratiestelsel rijk is. Na eerst stilgestaan te hebben bij de ideeën die geleid hebben tot de instelling heb ik de lezer meegenomen in de evolutie van deze onderscheiding in de kleine kwart eeuw van zijn bestaan. Ook zijn allerlei faleristische bijzonderheden voorbij gekomen. Kortom een onderscheiding die binnen de Nederlandse krijgsmacht als zeer bijzonder staat aangeschreven, iets

[13] Nieuwsbericht Website Buitenlandse Zaken van 15 oktober 2010 op www.minbuza.nl.

dat ook verklaarbaar is uit hetgeen hierboven staat beschreven. Ik hoop van harte dat de bijzondere achtergrond van deze onderscheiding is overgekomen. Mochten er lezers zijn die aanvullingen, opmerkingen dan wel vragen hebben dan verneem ik die gaarne.

Tabel van uitreikingen

In onderstaande tabel worden de aantallen uitreikingen per jaar genoemd met onderverdeling goud en zilver en Nederlandse en niet-Nederlandse ontvangers.

Totalen van toekenning				
	Goud		Zilver	
Jaar	Nederland	niet-Nederland	Nederland	niet-Nederland
1987	1	3	1	
1988		3	1	
1989		2	1	
1990		1		
1991		2		
1992	1	1	1	
1993			3	1
1994		1		
1995		3		
1996		8	1	1
1997	3	8		3
1998	1	5	6	4
1999				2
2000		2		2
2001	1	3	1	1
2002	6	1	4	1
2003	6	1	3	3
2004	3	3	7	3
2005	4	3	11	3
2006	6	9	3	2
2007	5	4	6	3
2008	3	2	3	3
2009	2	1	5	3
2010	8	8	7	
TOTALEN	50	74	64	35
	Totaal goud 124		Totaal zilver 99	
Totaal uitkeringen 223				

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 11-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186 60 23 38
Website: www.donderbus.com

Boekbespreking

Casper van Bruggen
'Verget ons niet'. Het Papoea Vrijwilligers Korps 1961-1963
Uitgeverij Aspekt, Soesterberg, 2011
316 p., geïll, in kleur, ingenaaid
ISBN 978-94-6153-004-2
€ 22,95

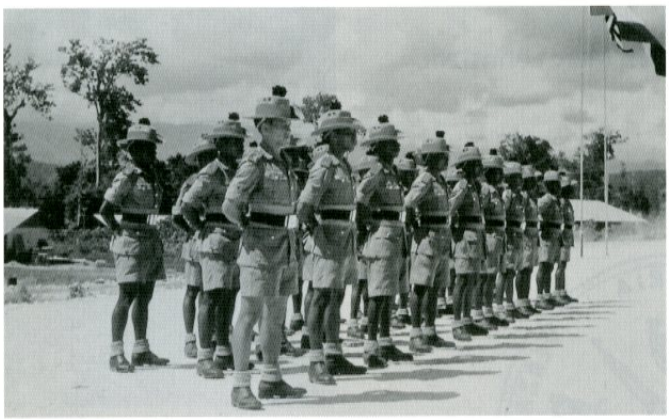

Casper van Bruggen ASPEKT

'Verget ons niet'

Het Papoea Vrijwilligers Korps (1961-1963)

De ministerraad nam eind 1959 het besluit tot oprichting van een militair korps bestaande uit Papoea's. De oprichting was een onderdeel van het tienjarenplan van de regering De Quay om Nederlands Nieuw-Guinea versneld naar de onafhankelijkheid te leiden. Het plan was een reactie op de toenemende politieke druk van Indonesië om West Nieuw-Guinea over te dragen. Het Papoea Vrijwilligers Korps (PVK) kreeg naast een militaire ook een maatschappelijke taak. Het PVK zou bestaan uit Papoea-vrijwilligers met een driejarig verband onder Nederlandse kaderleden van marine, leger en luchtmacht.

Begin 1962 voerde Indonesië de militaire druk op Nederland met infiltraties overzee en vanuit de lucht met grote aantallen parachutisten verder op. Bij het PVK werden versneld een vijftal pelotons geformeerd en operationeel ingezet bij het opsporen en uitschakelen van deze infiltranten.
Onder binnenlandse en buitenlandse druk en aan de vooravond van een openlijke oorlog met Indonesië, ging de Nederlandse regering in augustus 1962 akkoord met een staakt het vuren. West Nieuw-Guinea werd tijdelijk aan de Verenigde Naties overgedragen. Indonesië nam het bestuur in 1963 over. Indonesië ontbond het PVK. De Papoea's konden wel op individuele basis dienst nemen bij het leger of de politie.
Over het PVK is onlangs een boek verschenen. In dit boek heeft Caspar van Bruggen de korte en boeiende geschiedenis van dit korps beschreven. Het is met vele foto's, waarvan een groot deel in kleur, geïllustreerd. De schrijver is op zijn best bij het beschrijven van de petit histoire van het PVK, met name de werving, opkomst, opleiding en dagelijkse dienst. De cultuurschok van Papoea's en het Nederlands kader levert mooie anekdotes op. De eindeloze patrouilles in de operationele periode komen aan de hand van patrouilleverslagen en persoonlijke belevenissen uitgebreid aan bod. De schrijver heeft heel veel interessante wetenswaardigheden boven water gekregen en toegankelijk op schrift gesteld.
Op het niveau van de kleine geschiedenis van het PVK heeft de schrijver een sterk verhaal. De plaats van het PVK in het grote geheel van de Nederlandse koloniale politiek en de Nederlandse militaire strategie in Nederlands Nieuwe-Guinea blijft echter onderbelicht. De jarenlange discussies over de mogelijke inzet van Papoea's als militair bij de verdediging van Nederlands Nieuw-Guinea komen niet of nauwelijks aan bod. De debatten in de Tweede Kamer en de kritische kanttekeningen van de Marine Inlichtingendienst en het bestuur in Nederlands Nieuw-Guinea blijven onbesproken. De operationele inzet wordt op het niveau van peloton of groep beschreven, met weinig tot geen aandacht voor het grote geheel van de Indonesische en de Nederlandse militaire overwegingen.
De inleiding over de eerste contacten van Nederland

met West Nieuw-Guinea voegt niets nieuws toe. De paragrafen over de Australische ervaringen met Papoea's bij leger en politie in de Tweede Wereldoorlog blijven losstaande stukken met veel aandacht voor het verwerven van decoraties door individuele Papoea's. De schrijver had zich beter kunnen beperken tot de ervaringen bij het Pacific Islands Regiment eind jaren vijftig, begin jaren zestig.
Bij de beschrijvingen van de operationele inzet van het PVK zijn geen kaarten van het actiegebied opgenomen, zodat de patrouilles moeilijk te volgen zijn. Qua lay-out zijn de kantlijnen wel erg smal, waardoor de pagina onoverzichtelijk wordt.
Een ander en belangrijker gemis vormt het ontbreken van bronvermelding. De schrijver geeft aan het eind van zijn boek een opsomming van zijn bronnen (archiefmateriaal, artikelen en oud-kaderleden). Hij geeft evenwel nergens door middel van noten aan op welke bron hij zijn informatie baseert. De feitelijke onderbouwing kan daardoor niet worden geverifieerd.
Los van voornoemde kritische kanttekeningen blijft 'Verget ons niet' een boek dat de kleine geschiedenis van het PVK met verve vertelt en met schitterende foto's in beeld brengt. Voor geïnteresseerden in de (koloniale) militaire geschiedenis van Nederland is het zeker aan te bevelen.

Drs. Marc Lohnstein

DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS ORGANISEERT DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:

29 mei
4 september
6 november

aanvang: 09.00 uur - einde beurs 13.00 uur
De vaste locatie voor de beurzen is:
"De nieuwe Sporthal", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 3,- p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN
Joop en Ria de Blij - Overdag: 015 260 21 99 - na 18.00 uur 015 212 18 58
www.stichtingsmv.nl

Literatuursignaleringen

Okke Groot, Ben Schoenmaker
Het Leger Boek
Uitgeverij Waanders, Zwolle, 2011
384 p., geïll. in fullcolour, geb.
ISBN 978-90-400-7789-0
€ 14,95

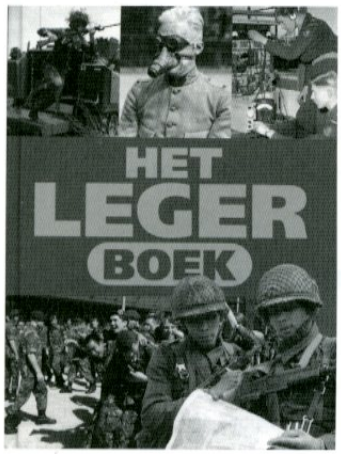

René Kok, Erik Somers
Het grote 40-45 boek
Uitgeverij Waanders, Zwolle 2011
368 p., geïll. in fullcolour, geb. Met stofomslag
ISBN 978-90-400-7746-3
€ 49,95

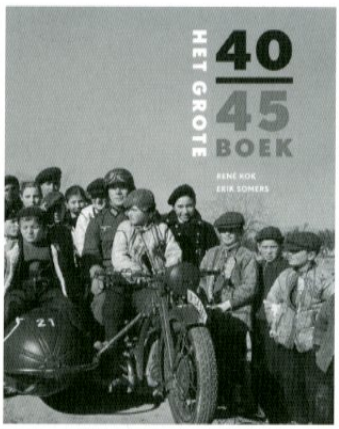

Joep van Hoof
Defensie en de Domstad.
Utrecht en zijn militaire verleden
Uitgeverij Matrijs, Utrecht 2010
176 p., geïll. In fullcolour, ingenaaid
ISBN 978-90-5345-421-3
€ 19,95

Endy Subijono (hoofdred.), met bijdr. van John Verbeek, Hans Bonke, e.a.
Inventory and identification of forts in Indonesia
Uitgave van Pusat Dokumentasi Arsitektur (Architectuur Documentatie Centrum), Jakarta, 2010
978-979-25-7214-8
Voor meer info: pda@pda-id.org

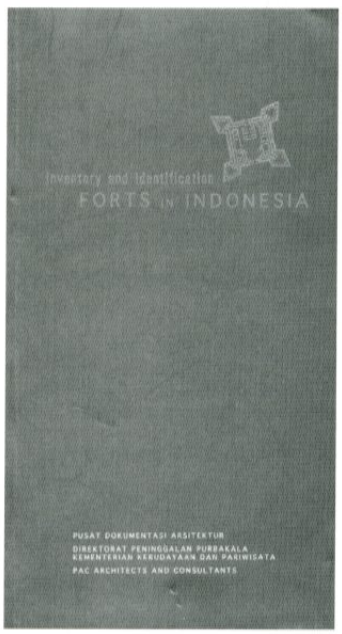

Mutaties op de ledenlijst

Het bestuur heeft de droeve plicht u mede te delen dat zijn overleden:
W. de Jong
Buunderkamp 6
6874 NC Wolfheze

A. Kok
Balistraat 86-e
2585 XW Den Haag

J.H. Sikkes
Buizerdlaan 10
2566 PT Den Haag

Dat zij mogen rusten in vrede.

Nieuwe leden (en hun interessegebieden):
- R. van der Gaag
  Noordwind 16, 2691 BA 's-Gravenzande
  (alles)
- R. Gaveel
  Broekheurne Ring 627, 7544 TN Enschede
  (a5, b6, b13, c9, b14, c10)
- M.M.H.G. Kwint
  Platanenlaan 51, 2061 TR Bloemendaal
  (a3, c1, a5, b3, b6, b9,b10, b11, b13, b14, c10)
- R.E.W. Pieters
  Adriaan van Ostadestraat 27, 1318 LJ, Almere
  (c3, c6, c9, c10)
- A.B.P. Schurer
  Hoogewaard 129, 2396 AM Koudekerk aan den Rijn
  (a5, b6, b10, c10)
- R.H.W. de Valk
  Juniperusplantsoen 9, 9401 RL Assen

Adreswijziging
- E.H. Slingerland
  Erik Herfststraat 33, 5144 ZG Waalwijk

Dr. W.L.M. Adriaansen, penningmeester.

Afdelingscorrespondenten van de vereniging

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Militaire geschiedenis te land
Coördinator: drs. J.P.C.M. van Hoof
E info@marsethistoria.nl
- ***a3 Napoleontica, Belgische Opstand:***
drs. M. van der Hoeven, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, T 071 541 25 01, E mithras@wxs.nl
- ***a5 Meidagen 1940:***
E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, T 045 524 29 62, E e.h.brongers@tele2.nl
- ***b6 Wiel-en rupsvoertuigen:***
M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK, Den Haag, T 070 363 43 91 en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105XG, Heemstede, T 023 529 13 24.
W. den Dunnen, Residencia la Cigüena, apartamento 70, Paseo de las Cumbres S/N, 21449 Islantilla, Lepe (Huelva), wimdendunnen@gmail.com.

Militaire luchtvaartgeschiedenis
Coördinator: drs. R. de Winter - E rolfenastrid@kpnmail.nl
- ***b14 Luchtvaartafdeeling:*** info@marsethistoria.nl
- ***b11 Luchtvaartgeschiedenis (m.n. Indië):***
dr. P.C. Boer, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom,
T 0164 23 08 51, E PC.Boer.01@NLDA.NL
- ***b13 Marine Luchtvaartdienst (MLD):***
P.P. Staal, Javastraat 24, 2341 XL Oegstgeest,
T 071 515 66 14, prudentstaal@hotmail.com

Maritieme geschiedenis
- ***b9 Mariniers:***
L.J. de Coninck B.A. B.Ed.,
Hanzeplein 45, 6981 LD Doesburg,
T 0313 47 65 84, E l.deconinck1@chello.nl
- ***b10 Schepen en vaartuigen:***
info@marsethistoria.nl

Marechausseegeschiedenis
Coördinator: mr. W.J. Zaagman, E zano85@zonnet.nl

KNIL en krijgsverrichtingen in voormalige overzeese gebieden
Coördinator: drs. T. Broos - E tbroos@hotmail.com

Krijgsmachtbreed
Coördinator: drs. E.J.J.F. Rossmeisl,
E rossmeisl@planet.nl
- ***c1 Uniformen:*** E info@marsethistoria.nl
- ***c2 Emblemen:*** B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, T 035 691 35 63 en Ing. R.C. Kuenen, Willem van Gelre-Gulikstraat 62, 6137 HB Sittard, T 046 458 81 74, E robkuenen@hotmail.com
- ***c3 Onderscheidingen:*** H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, T 0478 58 29 92, E hennymeijer@home.nl en B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, T 072 505 38 96.
- ***c6 Traditie en ceremonieel:*** info@marsethistoria.nl
- ***c7 Vlaggen, vaandels en standaarden:***
W.L. Plink, Midachten 53, 8162 CK Epe,
T 0578 61 21 38, E wplink@planet.nl
- ***c8 Militaire muziek:***
mr. R.A. Schimmel, Jan Muschlaan 242, 2597 VE Den Haag, T 070 324 65 68, E schimmel242@zonnet.nl
- ***c9 Militaire genealogie:***
drs. J.P.C.M. van Hoof, E info@marsethistoria.nl
- ***c10 Vuurwapens en geschut:***
G.D. Klein Baltink, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, T 0575 52 91 56, E gdkb@wxs.nl

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

De Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie, opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij Koninklijk Besluit van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de geschiedenis, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen, en het ceremonieel van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

Ereleden
M. Botma, drs. B.G.J. Elias, F.J. van Lier †, H. Muller †, drs. J. Nuis,

Lid van Verdienste
T.L.D. Postma

Bestuur
Drs. R. de Winter, voorzitter
Mr. W.J. Zaagman, vice-voorzitter
H.A. Bresser, secretaris
Dr. W.L.M. Adriaansen, penningmeester

Mevr. M. Groen
Drs. A.J. van der Peet
Drs. L.Ph. Sloos

Secretariaat:
Nijverdalseweg 97
7461 TC Rijssen
T 0548 52 23 42
I www.marsethistoria.nl
E info@marsethistoria.nl

Lidmaatschap
De jaarcontributie voor 2011 voor leden die geen machtiging tot inning hebben verstrekt, bedraagt € 32,50 (buitenland € 35,00), over te maken op rekeningnr. (Rabobank Amersfoort) 1478.89.537 t.n.v. Mars et Historia (buitenland BIC is RABONL 2U en de IBAN NL44 RABO 0147 8895 37).
Leden die een machtiging tot inning verstrekken krijgen een korting van € 2,50.

Ledenadministratie
Dr. W.L.M. Adriaansen
Grote Spie 67
4819 CN Breda
T 076 541 20 54

I www.marsethistoria.nl
E info@marsethistoria.nl

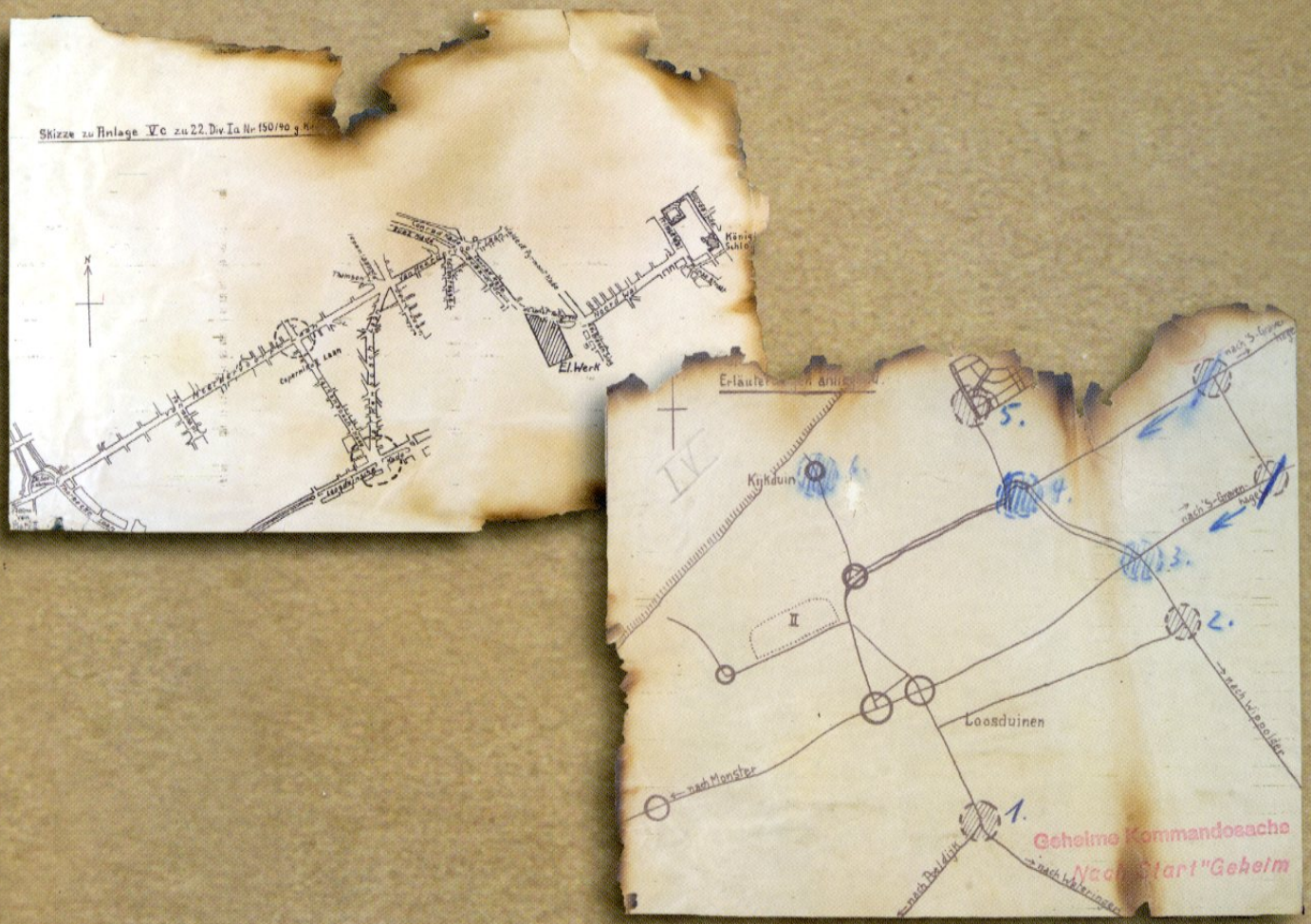

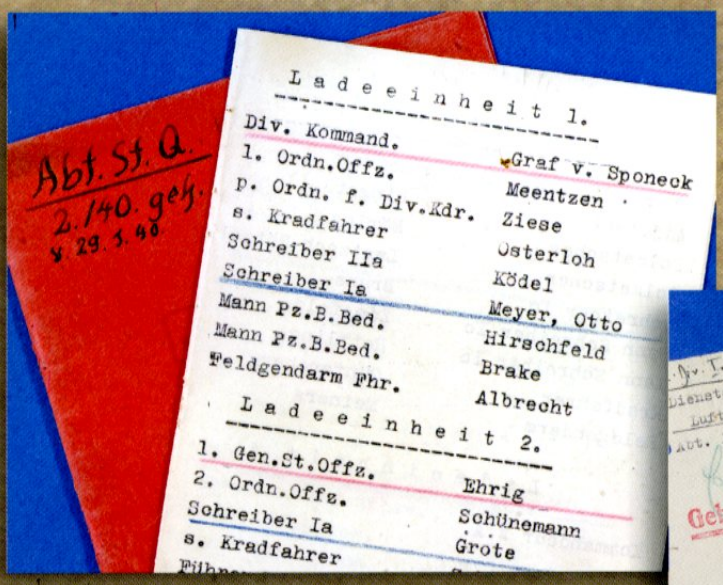

Abt. St. Q.
2.140. geh.
v. 29.3.40

L a d e e i n h e i t 1.

Div. Kommand.	Graf v. Sponeck
1. Ordn.Offz.	Meentzen
p. Ordn. f. Div.Kdr.	Ziese
s. Kradfahrer	Osterloh
Schreiber IIa	Ködel
Schreiber Ia	Meyer, Otto
Mann Pz.B.Bed.	Hirschfeld
Mann Pz.B.Bed.	Brake
Feldgendarm Fhr.	Albrecht

L a d e e i n h e i t 2.

1. Gen.St.Offz.	Ehrig
2. Ordn.Offz.	Schünemann
Schreiber Ia	Grote
s. Kradfahrer	

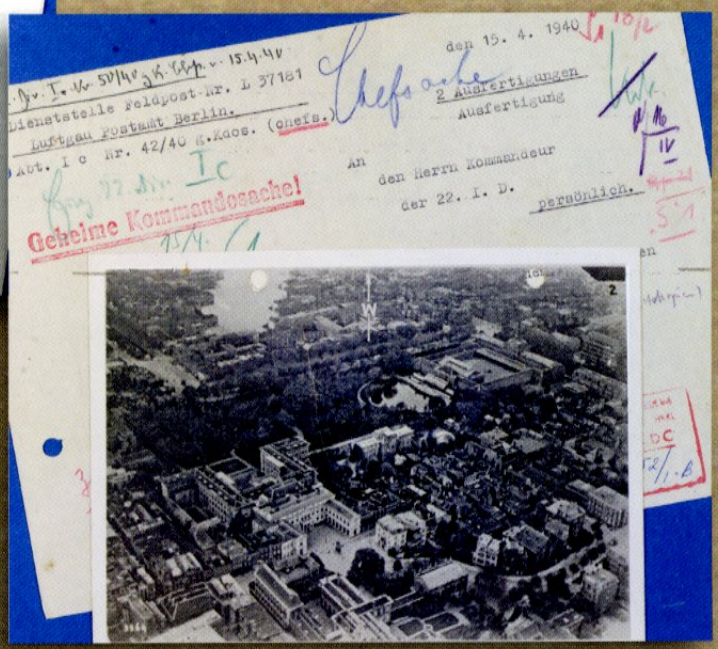

den 15. 4. 1940

Chefsache

2 Ausfertigungen
Ausfertigung

An
den Herrn Kommandeur
der 22. I. D.
persönlich.

Geheime Kommandosache!

PL. 62.

